

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Činnost notáře při sepisování veřejných listin

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Činnost notáře při sepisování veřejných listin

Zpracovala: Eliška Černá

Konzultant diplomové práce: JUDr. et PhDr. Stanislav Balík

Plzeň, 2012

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen, 2012

Eliška Černá

Poděkování bych chtěla věnovat panu JUDr. et PhDr. Stanislavu Balíkovi za jeho odborné připomínky, náměty a poskytování konzultací.

Obsah

1. ÚVOD.....	2
2. POJEM VEŘEJNÉ LISTINY A JEJÍ SOUVISLOST S POJETÍM NOTÁŘSTVÍ JAKO „PRODLOUŽENÉ RUKY STÁTU“	4
3. HISTORICKÝ VÝVOJ LISTINY A VEŘEJNÉHO NOTARIÁTU V ČESKÝCH ZEMÍCH I VE VYBRANÝCH ZEMÍCH LATINSKÉHO NOTÁŘSTVÍ. ASPEKTY PRÁVNĚHISTORICKÉ A DIPLOMATICKÉ	11
3.1 STOPY NEJSTARŠÍ	11
3.2 VZNIK INSTITUCE VEŘEJNÉHO NOTÁŘSTVÍ V ITÁLII A JEJÍ ROZŠÍŘENÍ V EVROPĚ... ..	14
3.3 RECEPCE VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH	16
3.4 VZNIK INSTITUCE NOTÁŘSTVÍ A JEJÍ VÝVOJ V ČESKÝCH ZEMÍCH DO HUSITSTVÍ.... ..	18
3.5 O DALŠÍM VÝVOJI NOTÁŘSTVÍ PO HUSITSKÝCH VÁLKÁCH	24
3.6 O NOTÁŘSTVÍ V LETECH 1850 - 1918	26
3.7 O VÝVOJI NOTÁŘSTVÍ NA SLOVENSKU DO ROKU 1918	29
3.8 NOTÁŘSTVÍ V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY	30
3.9 OBDOBÍ TZV. STÁTNÍHO NOTÁŘSTVÍ (1948-1992)	33
4. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA V ČR. VEŘEJNÉ LISTINY SEPISOVANÉ NOTÁŘI	39
4.1 OBNOVENÉ NOTÁŘSTVÍ.....	39
4.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	40
4.3 PŘEDPOKLADY ZAHÁJENÍ ČINNOSTI NOTÁŘE A NĚKTERÉ ASPEKTY JEHO POSTAVENÍ	42
4.4 NOTÁŘSKÁ ČINNOST	43
4.5 SEPISOVÁNÍ VEŘEJNÝCH LISTIN JAKO STĚŽEJNÍ ČINNOST NOTÁŘE.....	46
4.6 VEŘEJNÉ LISTINY SEPISOVANÉ NOTÁŘI	48
4.7 NOTÁŘSKÝ ZÁPIS O PRÁVNÍM ÚKONU.....	49
4.7.1 <i>Náležitosti</i>	51
4.7.2 <i>Přítomnost svědků</i>	53
4.7.3 <i>Notářský zápis se svolením k vykonatelnosti</i>	53
4.8 NOTÁŘSKÝ ZÁPIS O OSVĚDČENÍ PRÁVNĚ VÝZNAMNÉ SKUTEČNOSTI NEBO PROHLÁŠENÍ	55
4.9 LISTINY O OVĚŘENÍ	59
4.10 STEJNOPISY NOTÁŘSKÝCH ZÁPISŮ A JEJICH VÝPISY	61
4.11 NOTÁŘSKÉ ZÁPISY VE VYBRANÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPÍSECH.....	62
4.12 ULOŽENÍ NOTÁŘSKÝCH ZÁPISŮ.....	67
4.13 NĚKOLIK SLOV K ELEKTRONIZACI NOTÁŘSTVÍ	68
5. VEŘEJNOPRÁVNÍ OCHRANA POSKYTOVANÁ VEŘEJNÉ LISTINĚ	69
6. ZÁVĚR	72

1. Úvod

Pro nás, budoucí právníky, je nejen důležité právo znát, ale především je dobré mít představu, kde bychom takové znalosti uplatnili. Domnívám se, že notářství je profese velmi atraktivní, obzvláště proto, že notáři jako jediní právníci v praxi neřeší spory, nýbrž jim předcházejí. Činí tak sepisováním veřejných listin a právě touto jejich činností bych se chtěla v diplomové práci zabývat. Přitom se pokusím vyvarovat se podrobnějšímu rozboru jiné, dost možná nejčastější činnosti notářů, a to soudnímu komisariátu. Nicméně vyřizování dědictví je právě tou agendou, kterou si společnost s notáři spojuje, resp. zvláště v této oblasti má veřejnost s notáři zkušenost, a nebylo by tudíž vhodné tuto, ale i ostatní agendu notáře alespoň okrajově nezmínit.

Sepisování listin je pravým posláním instituce notářství a zdůraznit tento fakt je také podstatou této práce. V. Šediva dobře vystihl, že „podstatou notářství jest spolupůsobiti při jednáních právních tak jistě a bezpečně, by spočívající na nich práva a závazky možným snad útokům odolaly a spory, pokud možno, již předem byly zamezeny.“¹ Pokud si tuto Šedivovu myšlenku vyjádřenou před více než sto lety připustíme i dnes, jistě usoudíme, že je stále opodstatněná. Jen těžko bychom vystihli základní význam instituce notářství lépe.

V první části práce se pokusím vymezit pojem veřejné listiny, její charakteristické rysy a odlišnosti od listiny soukromé, přičemž nelze opomenout pomocné vědy historické, jako jsou diplomatika a paleografie. Zmíněno bude také zakotvení veřejných listin v našem právním řádu. Dále poukážu na souvislost veřejné listiny s notářstvím jako „prodloužené ruky státu“, tj. veřejnou osobou zkoumající a registrující vůli stran. To má původ historický, neboť notářský instrument nadaný veřejnou vírou je výrazem pravého smyslu notariátu, jímž je předcházení sporům. „Již stará italská definice Cerneluttiho uváděla, že soudce soudí, advokát hájí a notář má předcházeti.“² Dále upozorním i na nejdůležitější principy charakterizující postavení notáře při výkonu jeho činnosti, jako je nezávislost, nestrannost a v neposlední řadě princip numerus clausus.

V další kapitole se budu věnovat vývoji notariátu od původních písařů z dob nejstarších. Zaměřím se na vznik veřejného notariátu spojený s recepcí římského práva a se vznikem univerzit na území severní Itálie ve 12. století, a dále

¹ Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894, s. 2.

² Schelleová, I., Stavínková, J. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. I. díl. Brno: Doplněk, 1993, s. 105.

zmíním rozšíření latinského notářství do vybraných evropských zemí, včetně českých zemí. Ruku v ruce s vývojem notářství bude charakterizován i vývoj veřejného instrumentu. Podrobně se zaměřím na vývoj notářství u nás a na „zlatý věk“ notářství za Karla IV., kdy instituce notářství měla coby nezbytná součást právního života velký význam. České země jako jedny z mála evropských zemí převzaly instituci notářství v jeho původní podobě, protože moc českých králů sahala až do Itálie. Neopomenou zmínit některé významné notáře z doby předhusitské.

V dalších částech práce se budu zabývat vývojem rakouské úpravy notářství, která platila také u nás. Zmíním Josefinský řád z roku 1781, který omezil oprávnění notářů toliko na sepisování jediné listiny a to směnečného protestu. Tato doba obecně notářům příliš nepřála, především na popud nenasytné vídeňské advokacie. Zaměřím se na úpravu notářství v notářských řádech z roku 1850 a 1855 a pokusím se je srovnat. Stručně se také zmíním o vývoji notářství na Slovensku. Následovat bude rakouský notářský řád z roku 1871 a prvorepubliková úprava u nás, a pár slov bude věnováno některým významným osobnostem z notářského prostředí, včetně prvních notářek u nás i na Slovensku.

Přes období státního notářství a jeho zhodnocení se postupně doberu až k současné právní úpravě. Zde vymezím postavení notáře, jeho různorodou činnost a výklad základních pojmů s touto právnickou profesí souvisejících. Dále se zaměřím na listinnou činnost notáře včetně toho, které z notářských listin jsou veřejnými listinami a jaké druhy listin notáři sepisují. Pokusím se též o ukázkou úpravy notářských zápisů ve vybraných právních předpisech.

Konečně poslední část práce je zaměřena na trestněprávní ochranu poskytovanou veřejným listinám a na možná rizika jejich zneužití. Zde má falzifikování písemností kořeny historické a mj. i v tomto duchu je poslední kapitola pojata.

2. Pojem veřejné listiny a její souvislost s pojetím notářství jako „prodloužené ruky státu“

Při studiu veřejné listiny a jejího vývoje je zapotřebí vycházet z pomocných věd historických, které s listinou nutně souvisí. Zejména je řeč o *diplomatice* a *paleografii*. Diplomatika je věda zabývající se studiem úředních písemností, které hodnotí po stránce vnitřní i vnější v souvislosti s dějinami institucí, jež je produkují, tj. kancelářů. Klade důraz na jejich funkci ve společnosti, na právní, sociální i kulturní aspekty jejich vzniku. Diplomatika odvozuje svůj název od latinského termínu „*diploma*“ = listina. Původně byla diplomatika ryze praktickou metodou mající ověřovat pravost listin pro účely historické. Teprve později se z této pomocné role povznesla na vědu samostatnou. Francouzský benediktin Jean Mabillon (1632-1707) vydal v roce 1681 rozsáhlý spis *De re diplomatica libri sex* neboli Šest knih o diplomatice. Na rozdíl od svých předchůdců získal na tehdejší dobu velké množství materiálu a položil základy srovnávací diplomatické i paleografické metodě. Rok vydání tohoto díla bývá považován též za rok zrodu diplomatiky.³

Paleografie je věda, která studuje stará písma. Označení má původ řecký; *palaios* = starý a *grafein* = psát. Prakticky jediným písemně uplatnitelným jazykem byla až do raného středověku latina. Teprve později během vrcholného středověku a zvláště pak během pozdního středověku se vedle latiny prosazovaly i jazyky národní, které od 14. a 15. století začínají převládat. Základy paleografie položil v 1. a 5. knize svých *De re diplomatica libri sex* výše řečený Jean Mabillon.⁴

Právní úkon může mít různé formy. Dávno v minulosti vznikl druh formy, která vytváří akty nadané veřejnou vážností. K těmto druhům forem přísluší i forma notářská, jejímž výsledkem je vznik veřejného instrumentu. Projev vůle může být ústní nebo písemný, soustřeďuje se do dokumentu. Dokument neboli listina tedy není totéž co projev vůle. Jinak řečeno - projev vůle je jednání a dokument je jen reprezentace takového jednání.⁵ Listinu je možné vymezit jako

³ Hlaváček, I., Kašpar, J., Nový R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha, 2002, s. 179-182.

⁴ Tamtéž, s. 25-30.

⁵ Brázda, J., Běbr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 7.

písemnost, která respektuje zvláštnosti dané dobou, místem, věcí a osobami, jichž se týká, a podává v určitých pevných formách svědectví o právním jednání.⁶

Některé listiny v sobě obsahují důkaz o své správnosti a je tedy zbytečné zabývat se podrobněji osobou autora. Hovoříme o tzv. *veřejném instrumentu*. Důležitou roli zde hraje veřejná osoba zkoumající a registrující vůli stran. Jedná se o určitou osobu k tomuto účelu zákonem ustanovenou, která působí jako záruka, že instrument se realizuje v souladu s právními předpisy. Ostatní listiny, které nepocházejí z činnosti veřejných osob, a tudíž neobsahují ani důkaz o své správnosti, jsou *instrumenty soukromými*. Zvláštnost veřejné listiny vyvěrá především z veřejné víry v listině obsažené, která umožňuje založení dobré víry v pravost a pravdivost listiny. Právní věda nevěnuje veřejné víře a jejímu vymezení příliš pozornosti, ačkoli jde o základní atribut veřejné listiny a potažmo i notářství. „Tento stav zřejmě vyplývá též ze skutečnosti, že veřejná víra jakožto právní kategorie je výsledkem dlouhodobého historického vývoje.“⁷ Nejprve je třeba definovat víru, která pojmově s právem až tak nesouvisí. Víra je subjektivní přesvědčení o určité realitě. Tzv. veřejná víra již ztrácí subjektivní hledisko a je to objektivně, reálně existující stav. „Ve vztahu k notářství je veřejná víra na základě historického vývoje vzniklým obecným přesvědčením, že výsledky činnosti notářů zaručují zákonnost řešení daného právního vztahu či pravdivost zachyceného jevu.“⁸ K tomu, aby veřejná víra mohla být v listině obsažena, je potřeba jednak přesně vymezit náležitosti listiny a jednak musí být zajištěno sepsání listiny v nezávislém a nestranném prostředí vybaveném vysokou odborností, aby bylo zamezeno případnému skutkovému či právnímu zpochybnění.⁹

Zatímco zpočátku požívaly obecné platnosti jen písemnosti nejvyšších autorit, především světských, postupně takový charakter získávají rovněž písemnosti jiných vydavatelů. Především šlo o listiny nejvyšších církevních představitelů, ale i dalších osob, které je vydávaly ze své úřední moci, a to včetně veřejného notariátu, který se šířil z jižních oblastí, především z Itálie a měl zvláštní postavení. Právě veřejný notariát učinil první průlom do hegemonie

⁶ Hlaváček, I., Kašpar, J., Nový R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha, 2002, s. 207.

⁷ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 5.

⁸ Tamtéž, s. 5.

⁹ Jindřich, M. *Veřejné listiny – stěžejní úloha notářství*. AD NOTAM. Číslo 1/2010, s. 4.

církevních činitelů.¹⁰ Glosátoři ve 12. století v souvislosti se studiem římského práva totiž uplatnili nový názor na právní listinu, kterou nazývají *instrumentum*. Tímto postojem připravili půdu pro instituci veřejného notáře z povolání, jenž měl právo vyhotovovat *instrumenta publica*. Vystavovatelem takové listiny byl sám veřejný notář a notářovo svědectví obsažené v této listině samo o sobě požívalo veřejné víry a v něm také spočívala váha důkazu.¹¹

Již od počátku vývoje notářství latinského typu se listiny sepsané notářem odlišovaly od listin sepsaných soukromou osobou či advokátem, neboť jsou nadány veřejnou vírou.¹² Důvodem je specifické postavení notářství. „Podstata notářského povolání na celém světě je hybridní: vykazuje rysy soudcovské profese, současně však notář působí na vlastní účet a notářství se tím podobá advokátské profesi. Lze se tázat, proč zrovna notářství má takovou – dalo by se říci kompromisní - povahu. Ani soudce, ani advokát. Ani ryba, ani rak.“¹³ Pro pochopení onoho zvláštního postavení notářství je třeba uvědomit si, co je vlastně smyslem a posláním notářské profese. Notář se na rozdíl od soudce či advokáta pohybuje výlučně v oblasti soukromého práva, kde má sloužit obecnému zájmu, aby nedocházelo ke zbytečným soudním sporům, což činí právě sepisováním listin. „Notáři svou činností hlídače práva „ex ante“, tj. jako osoby, jejichž přítomnost při právním úkonu napomáhá předcházení sporům, obohacují právní úkony sepsané formou notářského zápisu prvkem právní jistoty, ze kterého těží nejen přímo účastníci úkonu, ale i třetí osoby, které s výsledkem tohoto právního úkonu přicházejí do styku.“¹⁴ To však předpokládá absenci jakékoli osobní angažovanosti notáře v dané věci, tedy nezbytným prvkem je zde nestrannost a nezávislost notáře. Znamená to, že pro notáře je jasnou prioritou právní perfektnost úkonu a nikoli konkrétní bezprostřední přínos žadatele o notářský úkon, neboť ten se pak v případě potřeby může o perfektní notářský úkon opřít.¹⁵

„Při sepisování veřejných listin o právních úkonech notář, nadaný veřejnou vírou ve svou činnost, jednak přenáší veřejnou víru na jednání poskytováním rovnocenného právního poučení a právních porad všem smluvním stranám a dává

¹⁰ Tamtéž, s. 222.

¹¹ Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 8.

¹² Kouba, V. *Může být notář strážcem zákonnosti?* AD NOTAM. Číslo 3/2001, s. 48.

¹³ Wawerka, K. *Nestrannost a nezávislost notáře, numerus clausus a územní organizace notářství*. AD NOTAM. Číslo 4/2003, s. 90.

¹⁴ Tlášková, Š. *Proč mají notáři a notářské zápisy v dnešní době stále smysl*. AD NOTAM. Číslo 1/2009, s. 1.

¹⁵ Wawerka, K. *Nestrannost a nezávislost notáře, numerus clausus a územní organizace notářství*. AD NOTAM. Číslo 4/2003, s. 90.

kvalifikovanou písemnou formu jejich projevům vůle a jednak tímto svým působením inkorporuje do právního úkonu verifikaci, a tak celkově dodává právnímu úkonu, jehož se takto účastní, charakter veřejné listiny – listiny, ve které je obsažena veřejná víra.¹⁶

Tím, co činnost notáře odlišuje od jiných právnických profesí vykonávaných za odměnu, je nestrannost. Také jestliže advokát musí o své příjmy sehrávat konkurenční boj a tedy čím lépe hájí zájmy klientů, tím má vyšší příjmy, u notáře je tomu jinak. Totiž aby byl splněn požadavek nestrannosti a nezávislosti, musí být konkurence mezi notáři navzájem omezena. Nejvíce vydělávat má ten notář, který podává právně perfektní notářské listiny, které jsou nestranné a nezávislé. Na rozdíl od advokáta disponuje notář prostředky, které tyto principy garantují. Tyto prostředky notáře na jedné straně omezují a na straně druhé zvyhodňují. Jedná se jednak o pevně stanovený tarif a jednak o územní soudní organizaci notářství, neboť úloha nestranného a nezávislého notáře se podobá úloze nestranných a nezávislých soudů. „Právě nestrannost a nezávislost notáře je to základní, co notáře spojuje s justicí; je to důvod, proč se notářství stejně jako soudy nachází pod přímým dohledem ministerstva spravedlnosti.“¹⁷

Jedním z nástrojů nestrannosti a nezávislosti soudů je jejich místní příslušnost v konkrétních věcech, tedy soudce si věc sám nevybírá, nýbrž mu připadne podle předem daného klíče. Totéž platí v zásadě i v notářství, a to především tam, kde notář vystupuje jako soudní komisař v dědickém řízení, tj. jako prodloužená ruka státu. Plně se zde uplatňuje princip zákonného soudce, tedy že nikdo nemůže být odňat svému zákonnému soudci.¹⁸ Část činnosti notáře můžeme tudíž považovat za veřejnou činnost notáře. V této notář vykonává pravomoci státu, které na něj byly přeneseny zákonem. Výkon těchto pravomocí je však územně omezen (na území našeho státu) a toto omezení platí obdobně i u listinné činnosti, proto notářské listiny pořízené v místě mimo území státu nemají povahu veřejných listin.¹⁹

¹⁶ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 18.

¹⁷ Wawerka, K. *Nestrannost a nezávislost notáře, numerus clausus a územní organizace notářství*. AD NOTAM. Číslo 4/2003, s. 90.

¹⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „OSŘ“, v ust. §§ 175za–175ze.

¹⁹ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 27.

Rozdělení práce podle územního principu zajišťuje odpovědnost notáře za včasné a kvalitní vyřizování záležitostí ve svém obvodu. V širším smyslu je též umožněna odpovědnost příslušné regionální komory za stav vyřizování notářské agendy v jejím obvodu. Konečně zmíněná územní organizace slouží i k tomu, že díky pravidelnému přísunu věcí především z notářova obvodu je notář ekonomicky zajištěn a nemá, resp. neměl by mít ekonomickou motivaci k tendencím, které by mohly být v rozporu s principy nestrannosti a nezávislosti.

Uváděné principy však rozhodně neznamenají, že by notáři neměli efektivně vyhovovat celé škále poptávky po notářských úkonech – jde pouze o to, aby tyto úkony vyhovovaly zákonům a výše uvedeným principům. Můžeme tedy shrnout, že notářství jako specifický právní institut:

- a) slouží především k předcházení soudním sporům,
- b) může tyto své základní funkce plnit jen jako institut, který je nezávislý a nestranný,
- c) může být nezávislé a nestranné jen tehdy, je-li omezena konkurence mezi notáři,
- d) konkurence mezi notáři může být omezena jen tehdy, platí-li jednak princip stanoveného počtu notářů (*numerus clausus*) a jednak územní princip.²⁰

Pokud jsme vymezili pojem veřejné listiny a nastínili její souvislost s pojetím notářství jako prodloužené ruky státu, lze závěrem poznamenat, že notářské zápisy coby listiny veřejné mají zvláštní povahu, poněvadž jim zákon přiznává kvalifikované právní účinky spočívající v předpokladu jejich pravdivosti a zákonnosti, jsou tedy nadány veřejnou vírou. Veřejné listiny tak prokazují správnost toho, co je v nich uvedeno. Má-li být prokázán opak, důkazní břemeno nese ten, kdo pravdivost rozporuje. Naneštěstí zpochybnit právní úkon mající formu notářského zápisu je dosti obtížné.²¹

„V našem právním řádu postavení a vymezení veřejných listin není zcela zřejmé. Je to dáno nejen nedůslednou právní úpravou, ale také teoretickou nevyjasněností jejich smyslu a významu. V důsledku toho, jsou-li posuzovány při aplikaci práva, nejsou plně respektovány a mnohdy dokonce nedochází v praxi k jejich odlišení od listin ostatních. Také z toho důvodu, na rozdíl od jiných

²⁰ Wawerka, K. *Nestrannost a nezávislost notáře, numerus clausus a územní organizace notářství*. AD NOTAM. Číslo 4/2003, s. 90.

²¹ Tlášková, Š. *Proč mají notáři a notářské zápisy v dnešní době stále smysl*. AD NOTAM. Číslo 1/2009, s. 1.

právních úprav, není jejich potenciál plně využíván, a to jak v legislativě, tak i v použití praktickém.²²

V souladu s ust. § 134 OSŘ jsou veřejnými listinami listiny vydané českými soudy nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními právními předpisy prohlášeny za veřejné. Tyto listiny potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li prokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno. Konkrétně notářským listinám pak přiznává povahu veřejných listin notářský řád (ust. § 6 NotŘ), který za veřejné listiny prohlašuje „notářské zápisy a jejich stejnopisy, výpisy z notářských zápisů a listiny o ověření“, jestliže splňují zákonem stanovené náležitosti na jejich formu a obsah. „Ta skutečnost, že zákon označuje jako notářské listiny jen takové listiny, které jsou v ustanovení notářského řádu prohlášeny za listiny veřejné, potvrzuje, že rozhodující pro působení notáře je z výkonu notářství ta jeho činnost, ve které pořizuje veřejné listiny.“²³

Jen pro zajímavost můžeme uvést výňatek z důvodové zprávy k budoucímu novému občanskému zákoníku, který po dlouhých letech příprav nahradí stávající občanský zákoník přežívající bezmála 50 let. Z důvodové zprávy vyplývá, že rozdělení listin na soukromé a veřejné má zásadní význam z hlediska hmotného práva a proto po vzoru francouzského, španělského, portugalského, italského, švýcarského nebo québecského civilního kodexu by toto rozlišení mělo být zařazeno též do našeho občanského zákoníku. Tato otázka je ale sporná, protože veřejné listiny mají zásadní význam hlavně z hlediska procesního práva, kdy slouží především jako důkazní prostředek s vyšší důkazní silou. Bylo by podle mě lépe ponechat úpravu veřejných listin procesním předpisům, jak je tomu doposud. Nicméně ust. § 559 ObčZ bude za veřejnou listinu považovat listinu vydanou orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listinu, kterou za veřejnou prohlásí zákon. To nebude platit u listiny trpící takovými vadami, že se na ni bude hledět, jako by veřejnou listinou nebyla. Dále bude-li nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, založí to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, o době pořízení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála

²² Jinřich, M. *Veřejné listiny – stěžejní úloha notářství*. AD NOTAM. Číslo 1/2010, s. 3.

²³ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 51.

nebo byla provedena, dokud nebude prokázán opak ... “ K právnímu významu veřejné listiny je dodáno, že „není však vyloučeno, že veřejnou listinu o právním jednání mezi stranami následně vyhotovená jiná veřejná listina zruší. Pro ten případ je zapotřebí chránit dobrou víru těch, jimž byla předložena první veřejná listina a kteří jednají v důvěře v ní, byť byl její obsah následně zrušen. Navrhuje se tudíž stanovit, že vůči třetím osobám se lze obsahu druhé listiny dovolat jen po jeho zveřejnění ve veřejném seznamu nebo po předložení druhé listiny třetí osobě.“²⁴

V dalších kapitolách bude charakterizována historie notářství jako historie přechodu v právním životě od dokumentu soukromého ke kategorii dokumentu veřejného, a to prostřednictvím veřejné osoby, jejíž intervence je třeba a která svou intervencí zvyšuje hodnotu dokumentu. Výstižný je výrok, že na počátku byl dokument a ten vytvořil notáře, ač nyní notář vytváří dokument. Z hlediska vývoje notářství je potřeba sledovat vývoj notářského dokumentu, neboť bez existence dokumentu je nemožná činnost notáře.²⁵

²⁴ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku i jeho znění jsou dostupné na webových stránkách www.novyobcanskyzakonik.cz/zakon/.

²⁵ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 8.

3. Historický vývoj listiny a veřejného notariátu v českých zemích i ve vybraných zemích latinského notářství. Aspekty právněhistorické a diplomatické

3.1 Stopy nejstarší

Požizování písemností jako prostředku zřízení a osvědčení právních vztahů se objevuje již v dávných civilizacích. První psané listiny jsou známy z doby Sumerů (2900 let př. n. l.), ovšem i celá doba asyrská, babylonská, chetitská a egyptská skýtá mnoho dokladů o právních písemnostech. Již v této době se na listinách začínají objevovat podpisy svědků i písaře, a sice v podobě otisku jejich razidel, kdy jméno a razidlo písaře následovalo za textem listiny, datem a razidly svědků. Písaři, jimiž byli z počátku zvláště kněží, působí později také jako úschovci dokumentu. Jde však o dokument soukromý.

O veřejných listinách můžeme hovořit teprve v souvislosti s dobou řeckou, kde se začíná objevovat prvek vykonatelnosti, který dává listině veřejný charakter. Pozdější řecko-egyptská úprava již výslovně rozlišuje listinu soukromou a veřejnou. Ryze veřejná listina vzniká zhruba kolem roku 265 př. n. l., kdy se vytvořila instituce úředníků zvaných „*ptolemeos*“. Listiny byly před těmito úředníky sepisovány, a zde také, svázané v jednom svazku, zůstávaly. Strany mohly nepochybně žádat kopii dokumentu. Kopie listiny je mj. od počátku císařství ukládána ve veřejném archívu. Římské právo z počátku stavělo na principech formalismu a ústnosti, od kterých bylo upuštěno až v době postklasické a byzantské. V justiniánském právu je již zakotvena dohoda jako úkon písemný.²⁶

Ze starověku víme mnoho o historii dokumentu, ovšem méně víme o osobách, jež listiny vyhotovovaly. Pro všeobecně nízkou úroveň vzdělání bylo jen málo lidí, kteří dovedli psát. Umění písma se tak stalo jejich výsadou a takřka ihned se z nich utvořila třída vážených lidí nesoucí postavení tajemníků a vůdců lidu. Veřejnost se na tyto autority v případě potřeby obracela a jejich úkolem bylo smlouvu sepsat a náležitě opatřit pečeti. Psávalo se formou těsnopisných značek, kdy každá značka značila jedno slovo. Když byla smlouva sepsána a účastníky či svědky prohlédnuta, bylo starým zvykem vyhotovit ji dvojmo – původní spis, který byl zapečetěn, zůstával v ruce písaře, a druhý spis („otevřený“) byl před

²⁶ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 8-9.

svědky odevzdán někomu jinému a uschovával se nejčastěji v hliněné nádobě.²⁷ U starých Židů, Asyřanů a Egyptanů byli těmito písaři kněží a později veřejní úředníci. Těž v Řecku existovali písaři – byl to písař zvaný *mnémon*, pověřený vyhotovováním a registrací smluv. Aristoteles ve svém díle *Politika* zdůrazňuje, že ve všech civilizovaných obcích slouží k potřebě občanů veřejní úředníci pověřeni sepisováním smluv a jejich zápisem do veřejného rejstříku. Do těchto úřadů směli být dosazováni jen občané splňující požadavky toho kterého úřadu, avšak vždy museli být movití, nadaní a způsobilí.²⁸

V Římě bylo zprvu umění písma pěstováno hlavně mezi otroky, kteří se proto mnohdy stávali tajemníky vznešených Římanů. Dlužno říci, že tito pisatelé neměli veřejného postavení a tak ani listinám nebylo možné přiznat veřejného rázu. Později takové služby poskytovali patrně profesionální písaři zvaní „*tabelliones*“, kteří touto činností živilí. Právě tyto úředníky můžeme považovat za kolébkou notářství latinského typu. Původ slova pochází od *tabullae* nebo *tabelae*, což byly dřevěné destičky (tabulky) vydlané z jedné nebo z obou stran, potažené vrstvou vosku, do níž se psalo rydlem. Tabulky byly často také provrtány, svázané provázkem a ty nejdůležitější navíc opatřeny pečetí.²⁹ Protože římská kultura vychází z mnoha institucí dřívějších civilizací, vyskytuje se zde pro úředníky-písaře celá řada označení. Vedle *tabelliones* se v pramenech římského práva objevuje nejčastěji výraz *scribae* (*scribere* = psát) a *notarii* (*nota* = nápis, písmeno), dále např. *librarii*, *logographii*, *referendarii*, *epistolarii*, *cancelarii* atd. „Rozmanitost názvosloví ukazuje, že funkce notářská byla v římském státě velmi rozptýlena. Sjednotila se až později v římské Hispánii (Španělsku).“³⁰

Pokud jde o vymezení těch nejvýznamnějších: písařů, notářů a tabelliů, lze zjednodušeně říci, že na počátku byli písaři (*scribae*), kteří sídlili na fóru (na veřejných místech). Tito písaři se za republiky začínají označovat jako *tabelliones*. Notáři (*notarii*) pak byli pouhými pomocníky tabelliů a jejich úkolem bylo krátce zaznamenat obsah smlouvy, ze kterého pak *tabellio* vycházel při vlastním vyhotovení listiny v požadované formě. Ač by se zdálo, že pojmenování

²⁷ Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894, s. 7-8.

²⁸ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 9.

²⁹ Výraz „per tabullas“ (neboli „dědit ze závěti“) je odvozen právě od takovýchto destiček, neboť písemné testamenty měly vždy tuto podobu.

³⁰ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 10.

notarius dalo vzniknout dnešnímu označení úřadu, ve skutečnosti tito *notarii* neměli s notáři, jak je dnes známe, mnoho společného.³¹

Tabelliones sepisovali pro jiné osoby listiny o právních úkonech. Měli předepsán způsob sepisování listin a způsob přibírání svědků, a dále měli stanovenou povinnost sepsat listinu za přítomnosti účastníků a svědků, přečíst ji a závěrem podepsat. Od 4. století n. l. jsou v každém městě notáři organizováni ve zvláštních dvorských sborech zvaných *schola*.³² Kandidáti museli před přijetím prokázat svou počestnost, dobrou znalost práva a nepochybně museli umět i pěkně psát. Ten, kdo ve zkoušce obstál, se následně představil městskému prefektovi v průvodu tabellionů, kteří přísahali, že volba kandidáta byla řádná a zcela objektivní. Kandidát po své přísaze obdržel od městského prefekta pečetní prsten sloužící k pečetění listin.³³

Za zmínku stojí i skutečnost, že kromě notářů ve státní službě se objevovali notáři také v prostředí kolem církve, kde se zúčastňovali výslechů křesťanských mučedníků coby soudní stenografové vyhotovující zápisy – tzv. *acta martyrium*. Není divu, že těmito notáři byli výhradně příslušníci vznešených římských rodin. Později notáři také zaznamenávali rozpravy biskupů a kazatelů.

Na počátku 6. století n. l. byla existence *tabelliones* natolik rozšířená a jejich služby byly natolik žádané, že císař Justinián upravil jejich postavení (učinil tak novelou číslo 44). Činnost notářů byla nově vázána na úřední povolení a výkon živnosti byl podroben státnímu dozoru. Proto při porušení povinností hrozilo odnětí povolení k živnosti. Vlastní činnost vypadala následovně: *tabellio* nebo jeho pomocník načrtl návrh zamýšlené smlouvy a ten pak ten či onen načisto opsal. K závaznosti listiny se vyžadovalo nejen její přečtení tabelliem, ale také prohlášení stran, že obsah listiny skutečně odpovídá jejich vůli. Vyžadoval se tedy podpis účastníků, svědků a tabellia, dále doložka, že veškerá formálnost byla dodržena (byla připojena slova „*complevi et absolvi*“) spolu s připojením monogramu. Načisto opsaná listina, opatřena pečetí a podpisem, byla vydána tomu, komu náležela. Přes veškeré formálnosti tyto smlouvy neměly charakter veřejné listiny, a tak se jejich obsah v případě sporu musel dokazovat. Chtěl-li se účastník vyhnout eventuálním obtížím, musel se dostavit k úředníku pověřenému

³¹ Termín „*notarius*“ však z římského práva nevymizel a kolem roku 100 n. l. se objevuje v novém významu. Toto označení náleželo zapisovatelům na dvoře správců provincií, císařským sekretářům a konečně i některým úředníkům císařských kanceláří.

³² Skřejpek, M. *Notáři a notářství v antickém Římě II.* AD NOTAM. Číslo 1/2010, s. 36-38.

³³ Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec.* Turnov, 1894, s. 9.

autorizací, kde přede všemi přítomnými byla listina přečtena, originál úředník podepsal a nařídil uložení dokumentu. Tehdy se listina stala veřejnou.³⁴

V době zániku pozdní Římské říše nastává v různých částech Evropy odlišný vývoj funkce notáře. V byzantské říši (která byla pokračovatelkou pozdní Římské říše) vývoj navázal na instituci *tabelliones* upravenou Justiniánem. Následovala až úprava v jedné z novel císařovny Ireny z roku 802 obsahující výčet smluv, které mohly být sepsány toliko notáři. Podrobnější úpravu instituce přináší novela císaře Lva VI. přezdívaného „Filosof“ z konce 9. století přímo nazvaná „O notářích“. Tabellio musel mít především dobrou pověst, znalost řeči a písma, znalost práva a právní praxi. Kromě toho novela posílila význam korporací, ve kterých se notáři sdružovali a jejichž přední funkcí byl dozor nad činností a kvalitou práce notářů. Korporace měla své patrony (svaté notáře a mučedníky Markiana a Martyria), jejichž svátek byl slaven 25. října. V tento den se notáři a jejich žáci oblékali do masek a veselili se po tržištích. Později byly oslavy zakázány jako nedůstojné notářského stavu.

Preciznější úpravu notářů obsahoval Eparchik (tj. soubor cechovních nařízení z 10. století), který vedle ostatních řemesel a živností zmiňoval také notářství, a rovněž Basiliky (zákoník císaře Lva zvaného „Filosof“). Oba dokumenty obsahovaly ustanovení o kvalifikačních požadavcích, o činnosti notáře, notářských korporacích a stanovily také omezený počet notářů (*numerus clausus*) a odměnu notáře.³⁵

3.2 Vznik instituce veřejného notářství v Itálii a její rozšíření v Evropě

První italští notáři působili v ostrogótském království, prvním germánském království na území Itálie. Také v království Langobardů existovala instituce notářství odvozující své postavení od langobardských králů, kteří notáře jmenovali, a později po pádu království zůstává jen jakási důvěra a obecné přesvědčení o tom, že konkrétní osoba je hodna této činnosti. Právě tím dokázalo notářství svou důležitost a oprávněnost svého trvání. Totiž v době, kdy pěstování zákonodárství i vědy bylo zanedbáváno, prošlo notářství znamenitým vývojem a z řemesla povzneslo se k veřejnému úřadu (oficiální ustanovování notářů se znovu

³⁴ Skřejpek, M. *Notáři a notářství v antickém Římě II. AD NOTAM*. Číslo 1/2010, s. 38 a Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894, s. 10.

³⁵ Brázda, J., Běbr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 11.

objevilo až ve 12. století, kdy také nastal pravý rozkvět notářů). Právo zřizovat notáře si postupně přisvojila italská města svými statuty v důsledku dosažení relativní samostatnosti a tím velmi přispěla k vývoji notářství. Významná jsou statuta města Ravenny z r. 1253 či města Verony z r. 1450.

K vývoji italského notářství nejvíce přispělo studium římského práva na severoitalských univerzitách od počátku 9. století. Největšího významu v tomto směru dosáhla právnická univerzita v Bologni. Zde bylo glosátory nově vyučováno *ars notariae*, tedy zařazeno bylo mezi ostatní odvětví právních věd, zatímco doposud bylo notářství spíše řemeslem. Masivně se rozvíjející obchod v italských městech zapříčinil, že tamější notáři měli skutečně mimořádné postavení, protože žádná obchodní transakce se neobešla bez dobře sepsané smlouvy v náležitě formě. Tato doba bývá označována za „zlatý věk italského notářství“. O jejich významu svědčí nejlépe údaje z místních matrik o počtech notářů v jednotlivých městech. Např. v Miláně působilo ve 13. a 14. století zhruba 900 notářů. Podobný údaj uvádí i Florencie.³⁶

Mnozí právníci si vybrali za předmět své výuky *artem notariae*. Významnou osobností v tomto ohledu byl Irnerius a jeho (do té doby vůbec první) *Formularium tabellionum*, jakási formulářová příručka pro notáře. Zajímavou osobností byl i Rollandinus Passageri (žil ve 13. století), který napsal *Summam artis notariae* známou jako „Rolandinu“. Právě Rollandinus je pro svou činnost považován za otce moderního notářství. *Ars notariae* jej zřejmě natolik uchvatilo, že údajně založil v Bolgni zvláštní univerzitu pro notáře. Tito znamenití právníci (z dalších např. Petrus de Unzola, Salathiel) byli sami notáři a jejich velkým zájmem bylo pěstovat notářství mezi členy notářského stavu také po vědecké stránce. Nadmíru významnou je pak skutečnost, že na tomto základě se dospělo nejen k listinám požívajícím veřejné víry o své pravosti (tzv. notářský instrument), ale i k exekučním listinám.³⁷

Notářský instrument vznikl z tzv. inbreviatur, což byl způsob osvědčování. Notář vlastnoručně sepsal nejdříve na místě protokol (inbreviaturu), který musel obsahovat všechny podstatné náležitosti úkonu a musel být sepsán za přítomnosti svědků a účastníků. Sbírkou inbreviatur tak vlastně tvořila úřední knihu notáře.

³⁶ Skřejpek, M. *Notáři a notářství v antickém Římě II. AD NOTAM*. Číslo 1/2010, s. 39 a Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894, s. 13.

³⁷ Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894, s. 13.

Namísto strany se stává vystavovatelem listiny sám notář a on sám také listinu podepisuje.³⁸

Co se samotných notářů týká, sdružovali se do kolegií, jejichž členy mohli být výlučně notáři. Nejspíše šlo o obdobu dnešní notářské samosprávy – notářských komor. Tato kolegia přispěla k dalšímu rozkvětu instituce. Nejen že bděla nad činností notářů, prováděla zkoušky z odborných znalostí a měla nad notáři disciplinární pravomoc, ale zejména určovala vlastními stanovami některá pravidla upravující sepisování listin. Nejdůležitějšími takovými pravidly bylo stanovení formy listiny a jejích nezbytných náležitostí, dále dispozice s listinou a její úschova. Existence kolegií byla zaznamenána např. v Římě, Ravenně či Neapoli. Kolegia měla vlastní jmění získané především z členských příspěvků a pokut. Tyto prostředky jednak pokrývaly činnost kolegia, ale pomáhaly třeba také chudým členům, eventuálně sloužily k vypravení pohřbu v případě jejich smrti. Zajímavostí je, že každé kolegium mělo svého patrona (kupř. u římského kolegia jím byl evangelista Lukáš). Notářská kolegia měla význam nejen z hlediska samotného vývoje notářství, ale též i v oblasti písařské. Z notářů se vybírali úředníci do justice i správy (na funkci soudce, prokurátora či advokáta).³⁹

Na těchto základech přetrvalo notářství v Itálii dlouhá staletí. „Italské notářství, jak se vyvinulo a v dokonalosti jaké dosáhlo ve 13. století, bylo vzorem většině evropských států, především těm, kde docházelo k recepci římského práva.“⁴⁰ Italské notářství bylo celý středověk na vysoké odborné úrovni a požívalo velké vážnosti, o čemž svědčí obrovské množství notářského historického materiálu, které italský středověk zanechal.

3.3 Recepce ve vybraných evropských zemích

- *Francie*

Ve Francii byla patrná vlastenecká snaha udržet teorii o vzniku veřejných notářů z písařů karolinských. Karel Veliký se souhlasem církevních hodnostářů údajně zakázal kněžím sepisovat veřejné listiny a tím vytvořil zvláštní stav písařů, kteří se věnovali výhradně této činnosti. Později každý církevní hodnostář či

³⁸ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 15.

³⁹ Schelleová, I., Stavinohová, J. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. I. díl. Brno: Doplněk, 1993, s. 106 a Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 14.

⁴⁰ Tamtéž, s. 16.

nositel královské moci musel mít alespoň jednoho notáře (instituci notářů upevnil roku 823 Lothar). V dalším vývoji byly příznány italské vlivy, které mění ve 12. století úlohu notáře. Po dlouholeté recepci z Itálie došlo k nové úpravě teprve roku 1304, kdy byli pro celé území Francie ustanoveni královští notáři. Až v roce 1315 zrušil parlament instituci veřejných notářů založenou na právu zvykovém. Na přelomu 13. a 14. století působilo ve Francii na 3984 notářů. Vážnost instituce ovšem upadla, protože se notáři neživili pouze jako prokurátoři, advokáti a písaři, ale vykonávali i jiná řemesla, dokonce si vydělávali holičstvím, jak svědčí ordonance Filipa Sličného z r. 1304. Ten mj. stanovil pro Paříž numerus clausus a všechny nezpůsobilé notáře odvolal.

Francouzští veřejní notáři vedli dva druhy register – příruční a knihy předpisů. Registra byla psána na papír a ze 13. století se jich zachovalo velké množství. Zprvu se psalo v latině a na počátku 14. století se začínají psát instrumenty ve francouzštině.⁴¹

- *Alpské země*

Veřejný notariát záhy pronikl i do jižních Tyrol. Ve 13. století zde působilo kolem stovky veřejných notářů, a to hlavně v biskupských městech. Až později pronikli do severnějších oblastí. Vliv severoitalského instrumentu zde bylo možné spatřovat již od poloviny 13. století, patrně šířením formulářových sbírek. Ve Vídni se setkáváme s prvním veřejným notářem teprve v roce 1342, v Salzburku je jich na sklonku 14. století jen velmi málo. Do Dalmácie pronikli veřejní notáři již v 2. polovině 13. století. V těchto oblastech se uplatňovali na rozdíl od severoitalských vzorů hlavně na právu církevním.

- *Německo*

Do Německa se instituce notářství dostává mnohem později. Ještě roku 1324 byl v Kostnici vysloven názor, že v Německu nejsou veřejní notáři. Nicméně nepochybně již v roce 1287 byl při kanonickém procesu v Kolíně jmenován první veřejný notář německé národnosti a další zprávy o notářích v Německu se objevovaly stále častěji. Patrně sem veřejné notářství pronikalo oklikou přes Francii. Právo jmenovat veřejné notáře měl výhradně císař, ačkoli mnozí němečtí notáři byli ustanoveni již na italských univerzitách. Císař toto své právo propůjčoval vysoce postaveným osobám, zejména hrabatům, falckrabím a

⁴¹ Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 9 a Nuhliček, J., Hlaváček, I., Marková, M. *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. Praha: Notářská komora ČR, Scriptorium, 2011, s. 36.

biskupům. Konkrétně instituce dvorských a lateránských falckrabí významnou měrou přispěla k rozšíření notářství na celé území Německa. Roku 1495 došlo k reorganizaci říšského komorního soudu a v důsledku toho vyvstala i otázka veřejných notářů. Došlo k zavedení imatrikulace veřejných notářů u říšského komorního soudu a posléze na zasedání říšského sněmu v Kolíně byl vydán císařem Maxmiliánem notářský řád (r. 1512), který však byl dosti stručný.⁴²

- *Polsko*

Polští notáři náleželi ve 14. století k duchovnímu stavu, především byli kleriky (nižšími kněžími). Pravidelně byli ve službách církevních kanceláří. Zachované notářské instrumenty nepřinesly ničeho zvláštního, co by bylo významné z hlediska charakteristiky veřejných notářů v Polsku. Za zmínku stojí to, že také v Polsku se hojně užívalo formulářů, v oblibě byla hlavně Rolandina. Je otázkou, kde se polští notáři vzdělávali, neboť obvykle neměli univerzitní titul. Patrně studovali v místních katedrálních školách a praktikovali v církevních kancelářích. Mnozí však mohli získat titul v cizině, přičemž nejbližší byly Čechy, kde Karel IV. udělil roku 1358 pražskému arcibiskupu právo jmenovat notáře z císařské pravomoci.⁴³

3.4 Vznik instituce notářství a její vývoj v českých zemích do husitství

Instituce notářství v českých zemích takřka ihned navázala na její podobu v Itálii ve 12. století. Doba od vlády Přemysla Otakara II. až do husitských válek představovala léta největšího rozkvětu notářství. „Sám Přemysl Otakar II., který působil v Severní Itálii v území Pordenone, seznámil se s notářským zřízením a výhodami z něho plynoucími.“⁴⁴ V této době byl už na území Itálie vývoj instituce veřejných notářů a notářského instrumentu dokonán.

Za krále Vladislava II. byla vydána první královská listina nesoucí znaky notářského instrumentu. Přestože pojem *notarius* se objevuje v listinných pramenech už ve 13. století, kdy označuje buď písaře, či pracovníka různých kanceláří (*protonotář*), trvalo téměř celé století, abychom mohli hovořit o formě

⁴² Nuhlíček, J., Hlaváček, I., Marková, M. *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. Praha: Notářská komora ČR, Scriptorium, 2011, s. 36-37.

⁴³ Tamtéž, s. 40.

⁴⁴ Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 11.

notářského instrumentu. Ke konci 13. století údajně působilo v Praze již mnoho notářů.⁴⁵

Mnozí z nich uvádějí shodně jako prvního veřejného notáře či protonotáře Jindřicha Vlacha z Isernie. „Mezi všemi panuje shoda v tom, že Jindřich z Isernie měl k veřejnému notářství blízko a že se o jeho další rozvoj v českých zemích prokazatelně zasadil.“⁴⁶ Především byl autorem formulářových sbírek, zastával vysoký úřad v královské kanceláři Přemysla Otakara II. a založil na Vyšehradě školu pro veřejné notáře a písaře (po roce 1270), dle mnoha autorů vůbec první notářskou školu ve Střední Evropě. Zde vyučoval *ars dictandi*, neboli umění sepisovat. Tato zručnost zahrnovala i znalost právních institucí a jejich písemného projevu, což obojí podle vůle vystavitele, popř. příjemce listiny, musel její tehdejší zhotovitel při psaní i při pouhém diktování zvládat. Škola sama neměla dlouhého trvání, údajně přežila sotva pět let. Se jménem Jindřicha Vlacha jsou také spojeny počátky diplomatické kritiky, která ale většího rozmachu doznala až na dvoře Karla IV.⁴⁷ Schelleová uvádí, že Jindřich Vlach byl italského původu, že pocházel z Neapole a do Prahy přišel v roce 1270, kdy byl z Itálie vypuzen jako stoupenec ghibelinů, a že jeho činnost byla velmi rozsáhlá už od počátku.⁴⁸ Dalším vynikajícím notářem byl na konci 13. století Václavem II. ustanovený mistr Velislav, který vydal první předpis o veřejných notářích, regulující jejich počet.⁴⁹

Václav II. vymezil již v roce 1296 povinnosti pražského písaře (notáře) tak, že jím musel být člověk učený, který umí skládat listy, projednává právní záležitosti a všem „líbezně přisluhuje“. Písaři byli placeni obcí a měli i jiné příjmy. Jejich sociální postavení se podobalo postavení farářů. Obec jim zajišťovala byt, oblek a další naturálie jako třeba otop. Vedle těchto naturálií pobíral písař plat, který činil v Praze až 50 kop grošů, ovšem v jiných městech výrazně méně, v Kutné Hoře například kolem 25 kop grošů. Písař musel být poctivý. Falšování zápisů a jiná zpronevěra úřadu jej mohla stát i hrdlo. Zajímavou byla funkce „krevního písaře“, který náležel ke správě města a který

⁴⁵ Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 11.

⁴⁶ *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 2.

⁴⁷ Hlaváček, I., Kašpar, J., Nový R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha, 2002, s. 190.

⁴⁸ Schelleová, I., Stavinohová, J. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. I. díl. Brno: Doplněk, 1993, s. 106-107.

⁴⁹ Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 12.

zapisoval do popravčích či smolných knih. Tato práce však nebyla společensky zrovna oblíbená a tak ji písaři brali jen z nutnosti.⁵⁰

Mezníkem ve vývoji veřejného notariátu byl ustanovovací list papeže Jana XII. z roku 1326, jímž dal plnou moc biskupu městskému, aby jmenoval dva veřejné notáře na návrh českého krále. De facto šlo o poctu českému králi. Novou právní úpravu instituce veřejných notářů přinesl připravovaný zemský zákoník Karla IV. zvaný *Majestas Carolina*. Ten pro odpor stavů však nedosáhl platnosti zákoníku a král údajně musel prohlásit, že originál shořel. Zde se však v jedné z kapitol dozvídáme o notářích, kde se praví, že „v zemích českých jest mnoho notářů, znalosti jejich však že nejsou valné, z kterýchžto důvodů nesmí nikdo provozovati notářství nejsa k tomu zmocněn zvláštním královským patentem. Kdo jiný by se za notáře vydával, toho akta a listiny nemají platnosti a on sám má býti potrestán jako padělatel.“ Karel IV. jako římský císař udělil roku 1358 pražskému arcibiskupu Arnoštu z Pardubic a všem jeho nástupcům právo jmenovat notáře jak pro české království, tak pro celou říši. Tito notáři ale nikdy nezaložili zvláštní stavovskou organizaci, jak tomu bylo v Itálii. Náleželi k církevní organizaci a až na výjimky se pohybovali pouze v prostředí církevního práva.⁵¹ „Arnošt v jednom svém listu uvádí, že mnozí notáři jsou tak nevědomí, že ani nejjednodušší listinu nedovedou napsat, jiní jsou nedůvěryhodní, protože nikdo neví, od koho povolení k úřadu získali, jiní jsou lehkomyšní a píší listiny jinak, než jim bylo sděleno.“⁵²

Právo jmenovat notáře zpočátku příslušelo králi (tzv. *creatio notáře*). Notář takto jmenovaný užíval označení *notarius publicus*. Teprve později se v našich zemích uplatňuje vliv papežské moci zmíněným oprávněním papeže Jana XII. Mezi těmito dvěma autorizacemi byl určitý právní rozdíl. Notáři jmenovaní králem byli omezeni ve svém výkonu na území, kde tento král vládnul, zatímco papežská autorizace opravňovala k výkonu na celém území ovládaném církevní organizací.

Obě funkce byly v zásadě rovnocenné – notářský kandidát musel být svobodný, mužského pohlaví a samozřejmě dobré pověsti. Z výkonu funkce byly vyloučeny osoby nesvobodné, choré, slepé, hluché a němé, dále podvodníci a nevěřící, protože úřad byl považován za čestný a důstojný. Uchazeč musel

⁵⁰ Skřejpek, M. *Právníkový stav a právníkové profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 122.

⁵¹ Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 13.

⁵² Skřejpek, M. *Právníkový stav a právníkové profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 125.

dosáhnout věku nejméně 25 let a musel ovládat notářské umění. Tyto znalosti ověřil buď ustanovovatel sám či delegovaný zkušební komisař. Po složené zkoušce kandidát přísahal věrnost a po složení přísahy byl do úřadu uveden políbením a odevzdáním pera a kalamáře. Hlavním působištěm notářů bylo město Praha, centrum veškerého kulturního a politického dění a zde se také setkáváme se všemi známými jmény veřejných notářů, jejichž instrumenty se dochovaly.⁵³ Vedle toho veřejní notáři vykonávali úřad i ve venkovských městech.⁵⁴ Mnozí notáři však byli stále na cestách, jako např. Boreš Šimonův z Kbelu, jehož působení bylo zaznamenáno v Praze, Ústí nad Labem, Třeboni, pak opět v Praze a poté v Kladsku. Ovšem ještě častěji cestovali ti veřejní notáři, kteří byli biskupským soudem pověřeni, aby vyslechli svědky na místě, jako např. Bartoš z Ledče.⁵⁵

Společenské postavení notářů bylo zprvu velmi dobré, protože jejich práce byla považována za umění. Během doby tak jejich počet rostl a proto se z důvodu obživy mnozí uchýlovali i k jiným stálejším zaměstnáním. Výrazně se pak lišilo postavení notářů papežsky autorizovaných. Ti zastávali církevní funkci, žili v blahobytu a byli pracovně zajištěni. Mohli si proto dovolit najímat si pomocníky nebo písaře. Mezi dobře situované notáře patřil třeba Jan z Dubé, arcibiskupský protonotář, který měl na venkově četné fary a pronajímal je.⁵⁶ Plat notáře pobíraný za vyhotovení instrumentu se odvíjel od okolností případu, zejména byl brán zřetel na majetkové poměry žadatele o úkon a na důležitost tohoto úkonu. Notář neměl požadovat odměnu ve věcech kostelních, od osob chudých, vdov a sirotků.⁵⁷

Veřejným notářem byl klerik Jan z Pomuku, později kanonizovaný generální vikář sv. Jan Nepomucký (roku 1369). V. Kindl uvádí, že půjčoval peníze laikům, údajně bez úročení, a byť prý nebyl lichvářem, vymáhal splacení

⁵³ Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 15-16.

⁵⁴ S jistotou se ví, že v Jindřichově Hradci, Třeboni, Českých Budějovicích, Českém Krumlově, Domažlicích, Plzni, Plasech, Chomutově, Lounech, Žatci, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Kutné Hoře i ve Staré Boleslavi. Na Moravě se veřejní notáři zdržovali vedle Olomouce a Brna také v Mejlicích, Modřicích, Kroměříži, Vyškově, Šternberku, Jihlavě, Třebíči a ve Znojmě.

⁵⁵ Nuhlíček, J., Hlaváček, I., Marková, M. *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. Praha: Notářská komora ČR, Scriptorium, 2011, s. 61-62.

⁵⁶ Nuhlíček, J., Hlaváček, I., Marková, M. *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. Praha: Notářská komora ČR, Scriptorium, 2011, s. 65-67.

⁵⁷ Skřejpek, M. *Právnícký stav a právnícké profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 126.

dluhů pod trestem vyobcování z církve.⁵⁸ Pro srovnání - „tvrzení, že Jan z Pomuku byl mnohoobročníkem a jedním z nejbohatších pražských prelátů a že půjčoval peníze kněžstvu i šlechtě způsobem neslušným, tj. pod hrozbou kletby církevní, z čehož měl časté soudy a dluhy, a že měl v Praze stavět domy, jsou vyvrácena. V jednom případě šlo v literatuře zřejmě o špatnou interpretaci pramene, neboť domnělá půjčka byla úředním složením peněz v souvislosti s Janovou notářskou činností.“⁵⁹

Notářem byl i obhájce Mistra Jana Husa před koncilem Jan z Jesenice, který se notářského úřadu ujal v roce 1408. „I Jesenicův osud byl tragický. V r. 1419 jej král Václav IV. vypověděl z Prahy, o rok později zemřel v hladomorně Oldřicha z Rožmberka.“⁶⁰

Vlastní činnost veřejných notářů v zemích České koruny musíme zásadně rozlišovat na:

- a) písarskou činnost a
- b) činnost při účasti na církevním soudnictví.

Sepisování notářských instrumentů požívajících veřejné víry (*instrumenta publica*) bylo nejdůležitějším oborem působnosti veřejných notářů. Tyto listiny nepotřebovaly ověření pečeti, ale postačil na nich k plné hodnověrnosti při zachování určité formy jenom vlastnoruční podpis notáře a k němu připojené obvyklé notářovo znamení. Služeb notářů využívaly nejen fyzické osoby, ale i právnické, osoby světské, církevní, dokonce i sama Karlova univerzita, byť měla svého notáře. Instrumenty notář vyhotovoval nejčastěji v bytech těch, kteří o to požádali, jen velmi málo jich bylo sepsáno u notáře doma. Notář byl povinen strany doprovodit až na místo samé, účastnit se celého aktu, spolu s novým držitelem pobýt na příslušném místě po nějakou dobu a pojist přitom se stranami vejce, sýr, chléb, ryby, maso a popít pivo.⁶¹ Veřejní notáři museli podle listiny Karla IV. z 1. května 1358 přísahat, že budou psát instrumenty na nové pergameny, na obou stranách hlazené, nikoli na listy porušené nebo papírové. Důvodem bylo bezpochyby to, aby nedocházelo k falšování listin. Text formule

⁵⁸ Kindl, V. *Veřejné notářství v českých zemích a jeho místo ve výuce domácích právních dějin*. In: Pocta Petru Trösterovi k 70. narozeninám. Praha: ASPI, 2009. s. 206.

⁵⁹ *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 3.

⁶⁰ Tamtéž, s. 4.

⁶¹ Nuhlíček, J., Hlaváček, I., Marková, M. *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. Praha: Notářská komora ČR, Scriptorium, 2011, s. 71 a Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930, s. 17.

v překladu z latiny zní: „Slibuješ ...napříště býti věrný Svaté říši římské a králům římským, že budeš sepisovat listiny tebou vydané ve veřejné formě na pergamentu a nikoliv na razurách ani na papírech, že ve věcech kostelů, špitálů, vdov a sirotků nebudeš nic požadovat a budeš v jejich věcech uznalý a dobrotivý, že budeš navždy vykonávat veřejné notářství poctivě, nepřiznáváje ani nerozmnožuje zlomyslně nebo podvodně to, co by mělo druhému být ku prospěchu nebo ke škodě.“⁶² Strany musely o notářovu účast osobně požádat a vyžádat si pak vyhotovení instrumentu. O tom svědčí formule vyskytující se téměř ve všech instrumentech, která zní: *In mei notarii publici et testium infrascriptorium, ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, presencia constitutus honorabilis vir.* Nezbytná byla dále přítomnost dvou svědků, i když v praxi jich bývalo více.

Bylo nesčetné množství právních jednání, o nichž se vyhotovoval instrument. Veřejní notáři s oblibou užívali pro usnadnění práce formulářů, ze kterých se mj. dozvídáme o typech právních jednání. Jednak to byly věci správní (věci týkající se úřadů, hodností, volby, potvrzení, směny, vzdání, udělení práva poskytovat odpustky, svěcení, řeholního slibu, exkomunikace, chudiny apod.), jednak věci z oblasti soukromoprávní (typicky o věcných právech, držbě, různých typech obligací, z rodinného práva o věcech manželských, věnu, osvojení, poručenství, opatrovnictví, z oblasti dědického práva dále o testamentech, z procesního práva o zplnomocnění atd.). Ohledně jazyku, kterým byly instrumenty psány, je třeba poznamenat, že až do konce husitských válek to byla výlučně latina, která ještě převládala v instrumentech do poloviny 17. století. Tehdy se už intenzivně uplatňovala i němčina.⁶³

Druhou oblastí činnosti veřejných notářů byla již zmíněná účast na církevním soudnictví. Veřejní notáři působili často jako zmocněnci ustanovení stranám ve sporech před církevními soudy. Vedle toho prováděli výslechy svědků na místě a pak o těchto výsleších podávali zprávy. Kromě výše uvedených činností působili veřejní notáři jako městští písaři, jako písaři a registrátoři královské kanceláře (protonotáři), jako písaři a hodnostáři církevních úřadů, jako univerzitní notáři, písaři jiných významných činitelů a konečně jako písaři zemských desek.⁶⁴

⁶² Balík, S. *Strípky z historie 2. AD NOTAM*. Číslo 1/2009, s. 34.

⁶³ Nuhlíček, J., Hlaváček, I., Marková, M. *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. Praha: Notářská komora ČR, Scriptorium, 2011, s. 71-73.

⁶⁴ Tamtéž, s. 73-83.

„Mezi městskými písaři se vyskytly mimořádné osobnosti, jež vynikly i na literárním poli. K nim patří např. Jan Gelnhausen⁶⁵, působící od šedesátých let 14. stol. v Čechách v různých písařských povoláních, včetně císařské kanceláře Karla IV. Závěr kariéry prožil v Brně a Jihlavě. Vedle toho, že sestavil několik formulářových sbírek, zasloužil se o založení tří kodexů jihlavského práva. Stejnou důležitost má práce brněnského písaře Jana, jenž cílevědomě pečoval o uspořádání archivu městských písemností, o jeho právní knize nemluvě.“⁶⁶

Po husitských válkách se již funkce notářů v plném rozsahu neobnovila.

3.5 O dalším vývoji notářství po husitských válkách

Husitskými válkami končí zlatý věk veřejného notářství v období vlády Karla IV., který byl veřejným notářům velmi nakloněn a pověřoval je hlavně sepisováním listin pro diplomatické účely ve styku s italskými městy. V období pohusitském se zvláště změnila podoba písemností. „Základními diplomatickými písemnostmi v nejdůležitějších státních kancelářích se staly úřední spisy, akty, v institucích stavovských vedle listin především úřední a veřejné knihy. Kvantitativní nárůst diplomatického materiálu vedl k vytlačení pergamenu a jeho nahrazování papírem. Již v 17. století byl papír téměř výhradně užívanou psací látkou.“⁶⁷

Vedle změny podoby písemností došlo i ke změnám v úřadování. „Zásadní proměna úřadování spočívala především v tom, že do kanceláří od přelomu 14. a 15. století pronikali a posléze pronikli laikové. Zatímco příslušníci kléru spatřovali v kancelářské práci prostředek k urychlení vlastní církevní kariéry, značná část laiků viděla v kancelářské práci zaměstnání a zdroj obživy. Zde lze spatřovat vznik úřednictva a jevu byrokratizace úřadů. Z okruhu státních úřadů se rekrutovala tzv. byrokratická šlechta.“⁶⁸

V českých zemích platila úprava notářství provedená Karlem IV. V sousední říši notářství působilo nadále a 8. října 1512 vydal císař Maxmilián I. konstituci obsahující stručný notářský řád. Říšské zákony v Čechách platily, pokud byly výslovně zavedeny v podobě panovnické recepce. Tak to se zmíněným notářským řádem učinil Ferdinand I. Není však jasné, kdy přesně

⁶⁵ V Jihlavě sepsal práva a privilegia městská a horní a z formulářových sbírek, které sepsal, se jedna dostala až do vatikánského archivu.

⁶⁶ Skřejpek, M. *Právníký stav a právnícké profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 123.

⁶⁷ Tamtéž, s. 4.

⁶⁸ *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 4.

k tomu došlo a ani vývoj notářství není téměř do konce sedmdesátých let 18. století jasný. Za absolutistické vlády Karla VI. došlo k přesunu rozhodujícího vlivu při ustanovování notářů na světskou moc. Notáři jmenovaní papežem směli úřad vykonávat jen se souhlasem panovníka a ucházet se o notářství u papeže mohli také jen s jeho souhlasem.⁶⁹ „To, že r. 1732 vyšla tiskem poměrně rozsáhlá kniha anonymního autora „Notarius“, jen potvrzuje skutečnost, že až vládou Karla VI. skončilo předchozí období nevšímavosti a nezájmu o problematiku přežívajícího veřejného notářství.“⁷⁰ „Situace notářství byla tím však neutěšená a nový notářský řád ji nedokázal zlepšit. Notářský úřad zastávali lidé, jejichž vzdělání bylo minimální, právní znalosti malé a praktické zkušenosti často žádné.“⁷¹

Činnost notářů v Rakousku byla obdobná jako v sousedních zemích, tj. notáři sepisovali listiny, které byly nadány veřejnou vírou. Císař Josef II. vydal *patentem z 1. května 1781 obecný řád soudní*, jímž stanovil, že za veřejnou listinu bude ze všech notářských listin považován toliko směnečný protest. Nutno ovšem dodat, že v roce 1796 za císaře Františka II. bylo toto ustanovení v některých rakouských zemích pozměněno a napříště byly považovány všechny notářské listiny za veřejné. Nicméně i zmíněný patent z roku 1781 o omezení notářské činnosti se jevil jako neúčinný a tak byly ohledně notářů učiněny další kroky. Dvorským dekretem z roku 1788 bylo upraveno zřizování notářů zemským místodržitelstvím a slovy Šedivy „uloženo jim bylo, aby každého notáře do zvláštní přísahy vzala a o jmenování notářů měla zvláštní protokol, do něhož musila zapsati notářem zvolený znak notářský a pečeť, pak den vykonání přísahy a diplom, jenž byl notáři vydán.“⁷²

Následovaly další dvorské dekrety v roce 1804 a 1821. První z nich stanovil, že notář smí svou činnost vykonávat a svého znaku užívat jen v zemi, kde byl za notáře přijat. Druhý dekret stanovil, že ze všech notářských listin jsou jen směnečné protesty listinami veřejnými. Nově bylo oprávnění ustanovovat notáře přeneseno na Nejvyšší soud. Notář směl přísahat až poté, co zaplatil taxy a předložil notářský znak. Jak vidmo, tato doba notářům příliš nepřála. O tom

⁶⁹ Kindl, V. *Veřejné notářství v českých zemích a jeho místo ve výuce domácích právních dějin*. In: Pocta Petru Trösterovi k 70. narozeninám. Praha: ASPI, 2009, s. 208.

⁷⁰ Tamtéž, s. 208.

⁷¹ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 41.

⁷² Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894, s. 50.

svědčí i skutečnost, že povolení k zastupování před obchodními a směnečnými soudy udělené notářům roku 1782, jim bylo v roce 1824 odňato, pokud neměli zároveň oprávnění k výkonu advokacie.⁷³ „Tak vlastně od roku 1781 ve většině zemí rakouských je jen tzv. notářství směnečné a ostatní hlavní činnost, tj. zřizování právních listin je mimo notářství a obstarávají ji advokáti, úřady patrimoniální a pokoutníci. Byl to stav nenormální, který neměl v té době obdoby ve většině evropských zemí, kde všude notářství vyvíjelo svou normální činnost.“⁷⁴ Dle tvrzení Dr. Čulíka následek tohoto stavu byl, „že se rozmáhala měrou úžasnou pokoutnictví, takže v roce 1826 sám sbor vídeňských advokátů žádal, aby za účelem odstranění pokoutnictví bylo dáno advokátům výhradné právo zřizovati listiny.“⁷⁵ Jako zajímavost lze uvést, že posledním směnečným notářem byl Ignác Hauschild (1814-1881), který byl od roku 1848 zároveň advokátem i směnečným notářem v Praze.⁷⁶

3.6 O notářství v letech 1850 - 1918

Situace se změnila v 19. století, kdy byly položeny základy moderního notářství. V roce 1848 ministerstvo spravedlnosti převzalo dozor nad notářstvím a začalo se pracovat na nové právní úpravě notářství. Tak byl nakonec *císařským patentem z 29. září 1850 (č. 366) vydán rakouský notářský řád*. Tato nová úprava notářství jej pojímala jako státní instituci. „Motivem tohoto kroku byla snaha o potlačení pokoutnictví při pořizování veřejných listin, na jehož neblahou existenci upozorňoval císaře Nejvyšší soudní dvůr už v r. 1844.“⁷⁷ Notářský řád byl inspirován zejména francouzskou úpravou. Zakotvoval některé zásady platné dodnes, jako nestrannost a nezávislost notáře, samosprávu notářského stavu či princip numerus clausus. Navzdory tomu se dočkal kritiky ze strany odborníků a neměl proto dlouhého trvání.⁷⁸ „Když se k tomu ještě připočetla závist těch, kteří dříve pokoutně listiny psali, neporozumění soudů pro činnost notářů a i nedůvěra

⁷³ Schelle, K., Schelleová, I. *Kapitola z dějin notářství*. AD NOTAM. Číslo 5/2003, s. 112.

⁷⁴ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 42.

⁷⁵ Čulík, J. *O notářství*. AD NOTAM. Číslo 5/1997, s. 111 (převzato ze sborníku *Naše české právo* vydaného roku 1928 k 60. výročí založení spolku Všehrd).

⁷⁶ *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 5.

⁷⁷ Skřejpek, M. *Právní stav a právní profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 165.

⁷⁸ Schelle, K., Schelleová, I. *Kapitola z dějin notářství*. AD NOTAM. Číslo 5/2003, s. 113.

obyvatelstva k novotám, které zpříšňovaly vyřizování jejich záležitostí, vznikl pro notářství takový stav, že se vážně uvažovalo o jeho zrušení.⁷⁹

O této situaci se dlouho jednalo a nakonec se dospělo k názoru, že instituce notářství je pro právní život potřebná. *Dne 21. května 1855 byl pod č. 93 vydán nový notářský řád.* Vycházel z notářského řádu z roku 1850 a měl přinést řadu změn představujících pokrok, celkově byl ale hodnocen jako krok zpět oproti předchozímu notářskému řádu. Od pravého smyslu povolání notářů byl tak vzdálen a vynikal tolika vadami, že bylo divu, že notářství tehdy nezaniklo zcela. Jedinou novinkou bylo zjednodušení některých formalit, zvláště v soudním řízení. Notářské listiny o právních jednáních ztratily závaznost a byla zrušena také jejich vykonatelnost. Všechny tyto skutečnosti pochopitelně k posílení postavení notářství a jeho autority nepřispěly.⁸⁰

Jde-li o srovnání notářských řádů z roku 1850 a z roku 1855, oba jako hlavní činnost notáře zakotvují sepisování notářských spisů⁸¹, osvědčování listin, přijímání cizích listin do úschovy a činnost notáře jako soudního komisaře. I přes své nedostatky notářský řád z roku 1855 více počítal s notářskou samosprávou a opravňoval notáře též k sepisování soukromých listin. Oba řády pak upravovaly způsobilost k notářství, odpovědnost notářů za nekvalitně odvedenou práci, oba stanovily povinnost notáře žádat odměnu dle notářského tarifu, oba předvíдалy kontrolu výkonu notářství notářskou komorou, atd.

Za zmínku stojí zvláště skutečnost, že zhruba od 60. let 19. století počalo sdružování notářů za účelem důrazného hájení zájmů stavu. V podstatě si to doba vynutila, protože jak úprava z roku 1850, tak úprava z roku 1855 nezajišťovala notářům dostatečnou a slušnou obživu a ti pak byli nuceni uchýlovat se i k obživě v jiných oborech. Nejspíš hlavně proto došlo již v roce 1858 k založení Spolku pro vdovy a sirotky notářů v království Českém, jehož posláním bylo hmotně zabezpečit rodinu notáře po jeho smrti. Situace byla pro notáře skutečně nepříznivá. „Na úkor vážnosti stavu i kvality práce notářem odváděné naproti tomu do notářských úřadů často nastupovali lidé kvalitně nepřipravení a mnohdy i obecně nevhodní. I samotní notáři si byli této nelichotivé skutečnosti vědomi a tak se opakovaně tématem schůzí notářských spolků stalo hledání odpovědi na

⁷⁹ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie.* Praha: Academia, 1976, s. 42.

⁸⁰ Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec.* Turnov, 1894, s. 54.

⁸¹ Císařský patent č. 366/1850 ř. z. ze dne 29. září 1850 v ust. § 42 a násl. a císařský patent č. 93/1855 ř. z. ze dne 21. května 1855 v ust. § 41 a násl.

otázku, jakým způsobem do svých řad přilákat řádně vzdělané a svědomité uchazeče.⁸² Tak vznikaly jednoty notářů a roku 1881 došlo ke zřízení „rakouského spolku notářského“ s ústředním sídlem ve Vídni.⁸³

V časové i věcné souvislosti s úpravou pozemkových knih byl v roce 1871 vydán pod č. 75 ř. z. v pořadí třetí notářský řád, jímž byla podoba notářství s konečnou platností v monarchii ustálena. Spolu s ním byl přijat zákon č. 76/1871 ř. z., o nezbytnosti notářských spisů pro některá právní jednání a o nezbytnosti legalizace podpisů na tabulárních listinách. Přijetí těchto předpisů notáři s povděkem uvítali, rychle rostl zájem o toto povolání a řady notářských kandidátů se hojně rozšiřovaly. V svolání rakouských notářů uveřejněném v Právniku, jako pozvánky na první sjezd rakouských notářů konaný v Praze v září 1872, nelze tuto neskrývanou radost a současně pýchu přehlédnout: „... na nás spočívá právní ústav, jehož předním a nejvyšším úkolem jest, vždy a všude přičiňovati se o pravdu a právo, napomáhati pravdě a právu k vítězství!“⁸⁴ Šlo o normu skutečně kvalitní a relativně úplnou. Náplň notářské činnosti byla různorodá a rozlišení jednotlivých agend bylo dosti obtížné. Koncepce zákona byla v zásadě obdobná jako dnes. Akcent byl kladen především na to, že pravým posláním notářství je sepisování listin, čímž je zajištěna právní jistota u vymezených právních úkonů, které svým významem vyžadují splnění více podmínek k platnosti.

Činnost notářů se rozpadala do tří úseků:

a) *činnost výhradní*, tj. sepisování veřejných listin zejména o právních jednáních, k jejichž platnosti se vyžadovalo formy notářského spisu (např. smlouvy svatební, kupní, darovací, smlouvy, kde je účastníkem hendikepovaná osoba), dále přijímání listin a hodnot do úschovy a osvědčování právně významných skutečností (tedy dnes klasická notářská činnost),

b) *činnost konkurující soudům* (tj. ověřování podpisů, správnosti překladů, ověřování schůzí valných hromad či výkon funkce soudních komisařů),

c) *činnost konkurující advokátům* (tj. zastupování ve věcech nesporných a ve sporech tam, kde u okresních soudů nebyli alespoň dva advokáti).

Notářský řád z roku 1871 dále stanovil princip numerus clausus. Výkon úřadu byl vázán na splnění požadovaných podmínek. Tyto podmínky byly

⁸² Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice. AD NOTAM. 2003, s. 8.

⁸³ Šediva, V. Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec. Turnov, 1894, s. 57.

⁸⁴ Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice. AD NOTAM. 2003, s. 9.

v zásadě shodné jako v předchozích úpravách, včetně podmínky vítězství v konkurzu a následného jmenování ministrem spravedlnosti.⁸⁵ Na notáře a jeho činnost se vztahovala celá řada pravidel vztahujících se na soudní úředníky. Notář například podléhal soudnímu disciplinárnímu řízení, mohl být stíhán pro trestný čin typický pro státní úředníky apod. Stát odpovídal za škodu způsobenou notářem jako soudním komisařem. Na druhou stranu notář se živil ze své činnosti sám (tj. neplatil jej stát), přitom ale nebyl živnostníkem. Paradoxně živnostenské dani podléhal. Notáři měli trvalé úřední sídlo a úřad směli vykonávat jen uvnitř obvodu, pro nějž byli jmenováni. To je důležité z hlediska toho, že listina sepsaná notářem mimo jeho obvod neměla moc veřejné listiny. Konečně notářský řád výslovně stanovil neslučitelnost výkonu notářství s výkonem advokacie a jakéhokoli placeného státního úřadu.⁸⁶

3.7 O vývoji notářství na Slovensku do roku 1918

Vývoj notářství v Evropě a zvláště pak rakouská moderní úprava notářství zavedená v roce 1871 ovlivnily také vznik této instituce na Slovensku. Společenské a hospodářské poměry ve druhé polovině 19. století si žádaly, aby i v Uhrách bylo uzákoněno notářství, protože dosud fungující instituce tzv. věrohodných míst, pocházející ještě ze středověku, přestala vyhovovat potřebám doby. Tato věrohodná místa (kláštery a kapituly) byla oprávněna vyhotovovat veřejné listiny o soukromoprávních jednáních, vykonávala vybranou soudní a pozemkovou agendu a podle staršího uherského práva mohla též činit určité netypické úkony, jako třeba zjišťování věku určité osoby obhlídkou či vystavení listiny o věku. Příprava nového zákona o notářích započala v Uhrách už v roce 1870, ale mimořádně dlouho trvalo, než byl konečně přijat zákon o královských veřejných notářích - čl. XXXV/1874 s účinností od 1. května 1875. Tento termín však nebyl dodržen a účinnost byla odložena na 1. srpen 1875. Právě uvedené datum lze považovat za den vzniku instituce notářství v Uhrách a na území Slovenska. Tímto dnem tedy zanikla pravomoc věrohodných míst vystavovat nové veřejné listiny nebo je přijímat do úschovy. Zákon i přes svoji dlouhou přípravu přestal brzy vyhovovat praktickým potřebám a tak musel být novelizován (zák. čl. VII/1886). „Bez ohľadu na to možno povedať, že koncepcia

⁸⁵ Podrobněji ust. § 6 a násl. zákona č. 75/1871 ř. z. a Schelleová, I., Schelle, K. *Právní úprava notářství: historie a současnost*. Brno: PF MU v Brně, 1995, s. 71.

⁸⁶ Skřejpek, M. *Právní stav a právní profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 167.

tohto zákona a jeho novely bola na svoju dobu veľmi pokroková a v mnohom podrobnejšia než súčasne platná právna úprava. Pôvodný zákon z roku 1874 obsahoval XIX. hláv a 215 paragrafov. Novela z roku 1886 mala 51 paragrafov.“ Pokrokový byl zákon i v tom, že přímo obsahoval procesní ustanovení upravující nařízení exekuce na základě notářské listiny. Z uherských notářských předpisů je třeba vzpomenout ještě zák. čl. XVI/1894 o dědickém postupu, který upravoval činnost veřejných notářů v řízení o dědictví.⁸⁷

Dle názoru V. Šedivy „Uherský řád notářský jest velmi příbuzen s naším řádem notářským (tj. rakouským notářským řádem), jest však ve mnohých věcech dokonalejší, poněvadž při jeho redakci použito bylo již zkušeností nabytých za působnosti notářského řádu rakouského.“⁸⁸ Zajímavostí bylo, že čekatelé veřejného notářství mohli být přijati i neplnoletí uherští občané, kteří splňovali požadovaná kritéria. Tehdy byl plnoletým muž, který dovršil 24. roku věku. Ačkoli ženy nabývaly zletilosti v 16 letech, v té době a dlouho poté bylo naprosto nemyslitelné, aby se žena stala veřejnou notářkou. První ženou působící na území Podkarpatské Rusi ve funkci veřejné notářky byla Julia Hassaiová, roz. Ježková, náměstkyně veřejného notáře v Mukačevě. Obecně feminizace notářství počala až na sklonku komunistické éry, kdy např. v roce 1981 ze 148 státních notářů bylo 86 žen.⁸⁹

3.8 Notářství v období první republiky

Vzhledem k tomu, že české země byly součástí habsburské monarchie, následovala instituce notářství v českých zemích osud instituce rakouského notářství. Radost notářského stavu ze zániku Rakouska-Uherska byla neskrývaná. Notáři pevně věřili, že jejich profese v novém československém státě zaujme postavení, jaké měla v českém království v době největšího rozkvětu. *Recepční normou ze dne 28. října č. 11/1918* došlo k převzetí rakousko-uherského právního řádu, samozřejmě včetně úpravy notářství. V době vzniku samostatné Československé republiky byla úprava notářství v českých zemích a na Slovensku rozdílná. U nás platil notářský řád z roku 1871 a na Slovensku zák. čl.

⁸⁷ Mikl, M. *Vývoj inštitúcie notárstva na Slovensku*. Notárska komora Slovenskej republiky, 1999 (článek dostupný na webových stránkách www.notar.eu.sk).

⁸⁸ Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894, s. 33.

⁸⁹ Mikl, M. *Vývoj inštitúcie notárstva na Slovensku*. Notárska komora Slovenskej republiky, 1999 (článek dostupný na webových stránkách www.notar.eu.sk). O dalším vývoji notářství na Slovensku srov. tamtéž.

XXXV/1874. Notářství, pokud jde o jeho zákonný rámec, nedoznalo žádných zásadních změn.

Notářství ve svém jádru bylo svobodným povoláním s určitými rysy oficiality, zejména při sepisování veřejných listin, ověřování a osvědčování. Jako pomocný orgán soudu pak mělo notářství funkci soudního komisariátu v dědických věcech. Zde byli totiž notáři (na Slovensku zvaní veřejní notáři) placeni samotnými účastníky řízení, nikoli státem. V této době nadále platil princip numerus clausus a notáři byli jmenováni ministrem spravedlnosti, který prováděl nejvyšší dozor nad výkonem notářství (v agendě soudního komisariátu dozor na nižší úrovni prováděly krajské či vrchní soudy a v ostatních úsecích notářské činnosti notářské komory). Notářské povolání bylo neslučitelné s povoláním advokáta. Notáři se sdružovali nejen v notářských komorách, ale založili i zvláštní Spolek notářů československých, který sídlil v Praze a měl pobočky v Brně, Plzni a Bratislavě. Navázal na Spolek rakouských notářů a reprezentoval notářský stav. Jeho hlavním cílem bylo odstranit vše, co připomínalo dobu rakouskou. Spolek vydával časopis *České právo*.⁹⁰

Zákon č. 155/1919 Sb. přinesl změny v dosavadních předpisech. Tímto zákonem se nově upravovala podoba notářské pečeti a přísaha notářů, aby korespondovala se vznikem československého státu. Z týchž důvodů byl záhy přijat další zákon, který sjednotil podmínky pro jmenování notářem. V roce 1920 byla výhradně pro Slovensko zřízena notářská komora se sídlem Bratislavě. Vládní nařízení z roku 1923 přineslo sjednocení sazeb za notářské úkony pro celou Československou republiku.⁹¹

Konečně je vhodné zmínit některá významná jména období první republiky. Obecně notáři konce rakousko-uherské monarchie a počátku samostatné republiky, byli výraznými osobnostmi, které se často politicky angažovaly, byť drtivou většinu politicky angažovaných právníků představovaly osobnosti z řad advokátů. V první řadě je třeba vzpomenout JUDr. Jaroslava Čulíka, notáře v Praze a tehdy prezidenta pražské notářské komory, který vynikal svou publikační činností. Čulík ve sborníku „*Naše české právo*“ z roku 1928 vymezil postavení notáře tak, že notáři nejsou výlučným a jediným osvědčovacím

⁹⁰ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 47; Skřejpek, M. *Právníký stav a právnícké profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 174.

⁹¹ Skřejpek, M. *Právníký stav a právnícké profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 174.

orgánem, ač jejich působnost byla novým notářským řádem rozšířena; notářství v Rakousku a jeho nástupnických státech má zvláštnost, že povoláno je k provádění různých úkonů soudního komisařství. Notářův úkol se tedy projevuje ve třech oblastech: jako orgán osvědčovací při sepisování listin, jako neplacený výpomocný úřad soudcovský ve věcech nesporného řízení a jako soukromý zástupce a obhájce ve věcech nesporných, sporných a trestních. Od povahy státního úřadu je povaha notáře rozdílná tím, že nemá stálého platu. Dlužno jej pokládat za státní orgán placený stranami. Výstižné je pak Čulíkovo tvrzení, že notářství je jednou z nejdůležitějších státních institucí, jejíž posláním je, aby strany při uzavírání právních jednání ve svých soukromých právech byly chráněny. Notář proto nezastupuje žádnou ze stran a nesmí hájit zájmy jen jedné strany, nýbrž je povinen stát mezi stranami a působit tak, aby pravá vůle stran došla výrazu a aby ani jedna ze stran neutrpěla újmu na svých právech. Úlohou notáře je snaha, aby vůle stran byla vyjádřena jasně a určitě a předešlo se tak veškerým sporům.⁹² Toto období reprezentuje také Karel Batěk, předseda pražského odboru notářského spolku a rovněž prezident pražské notářské komory. Vynikal svou vědeckou a publikační činností. Dalším významným představitelem notářského stavu byl i V. Šediva, mnohdy v textu citovaný.

Jestliže jsme se zabývali ženami-notářkami na Slovensku, je nutné uvést též první ženu-notářku v Čechách. Byla jí Anděla Kozáková-Jírová, která působila jako notářka v Praze II., palác Koruna. Byla vůbec první českou doktorkou práv. Tuto událost považoval za významnou dokonce i sám T. G. Masaryk, který údajně na Kozákové promoci dne 19. prosince 1922 poslal z Hradu do Karolina úředníka prezidentské kanceláře s dárkem – prezidentovu vlastnoručně podepsanou fotografií.⁹³ Protože doba zprvu právničkám příliš nepřála, bylo pro tyto absolventky práv obtížné dosáhnout v praxi dobrého uplatnění. To bylo jednou z příčin, které Andělu Kozákovou vedly k její aktivitě ve Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé a k jejímu boji za zrovnoprávnění žen obzvláště v právnických profesích. Mezníkem v přístupu k českým právničkám se stal rok 1925. Právě na popud Anděly Kozákové přijal pražský Spolek československých notářů dne 28. února 1925 rezoluci, která zakazovala

⁹² Čulík, J. *O notářství*. AD NOTAM. Číslo 5/1997, s. 112 (převzato ze sborníku *Naše české právo* vydaného roku 1928 k 60. výročí založení spolku Všehrd).

⁹³ Uhrová, E. *První česká notářka – Anděla Kozáková-Jírová*. Časopis KRÁSNÁ PANÍ. Číslo 5/2007 (článek dostupný na webových stránkách <http://www.rovnesance.cz/rovne-sance/projekt-rovnost-sanci-a-media/uverejnene-clanky/item-283-krasna-pani-c-05-07-prvni-ceska-notarka-andela-kozakova-jirova>).

jakékoli zákonné překážky pro to, aby ženy byly přijímány za notářské kandidátky. Sama Anděla Kozáková si z právnických profesí vybrala právě notářství a stala se tak první ženou, která složila notářskou zkoušku a stala se notářkou.⁹⁴

Uvedený stav bez zásadních změn přetrval i v prvních poválečných letech. Neradostné období 2. světové války přineslo všeobecný úpadek. Na příslušníky notářského stavu se vztahovala nařízení č. 136/1940 vlády Protektorátu Čech a Moravy o právním postavení židů ve veřejném životě, obdobně nařízení č. 51/1943 o židovských míšencích v povolání notářském a vládní nařízení č. 54/1943 o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým notářům, kandidátům notářství, obhájcům ve věcech trestních, zástupcům ve věcech patentových a kandidátům patentního zastupitelství. Zasluhou této persekuce se mnozí z výše uvedených stalo obětí nacistického režimu. Bohužel ani konec války neznamenal pro notářství šťastné období, neboť v rámci jeho začlenění do lidově demokratického právního pořádku došlo k popření jeho pravé podstaty a obecně pojem „hodnota“ byl zcela relativní.

3.9 Období tzv. státního notářství (1948-1992)

Po únorovém převratu v roce 1948 došlo k zásadním změnám v organizaci notářství, ale i v jeho charakteru. Začalo se pracovat na přípravě nové úpravy notářství s cílem přizpůsobit jej novým politickým a ekonomickým poměrům ve společnosti. Tehdejší ministr spravedlnosti Alexej Čepička⁹⁵ přišel s představou zlidovění soudnictví, a co se týká notářství, to mělo být původně zcela zrušeno. O tomto záměru se záhy dozvěděli pražští i moravští notáři a začali podnikat kroky, aby této destrukci zabránili. Výsledkem jejich společné snahy bylo sepsání memoranda, v němž upozorňovali na pozitivní funkci notářství ve společnosti s poukazem na to, že jediným socialistickým státem, kde došlo ke zrušení této instituce, je (tehdy „problémová“) Jugoslávie. Tehdejší předseda vlády Zápotocký se memorandumem zabýval a nakonec stáhl návrh zákona z pořadu jednání.⁹⁶

⁹⁴ Balík, S., Keller, R. *Anděla Kozáková-Jírová, první Češka JUDR. na pražské univerzitě*. In: Pešek, J., Ledvinka, V. *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*. Praha: Scriptorium, 1996, s. 235-241.

⁹⁵ A. Čepičkovi podléhali notáři a on rozhodoval, kdo notářem bude a kdo nikoli. Notáři museli především sympatizovat s režimem.

⁹⁶ Hanuš, Š. *Jak Moravští notáři zachraňovali instituci notářství*. AD NOTAM. Číslo 1/1995, s. 17.

Jelikož zmíněné tendence zrušit notářství a rozdělit jeho agendu mezi soudy a advokacii byly překonány, bylo potřeba notářství právně upravit. Tak byl v rámci tzv. právnické dvouletky přijat *zákon č. 201/1949 Sb., o notářství* a na něj navazující nařízení ministra spravedlnosti č. 202/1949 Sb. Obě normy vstoupily v platnost 21. srpna téhož roku. Na vlastní dosavadní činnosti notáře se sice tato zákonná úprava nikterak nepromítla, ale došlo ke změně v její organizaci. Notáři se stali členy krajských notářských sborů, kam museli přinášet své odměny. To mělo markantní dopad na povahu notářství a jeho postavení. Notářská profese přestala být svobodným povoláním, ztratila svůj podnikatelský ráz a svým způsobem lze říci, že došlo k jakémusi „postátnění“ notářství, k čemuž ostatně tato zákonná úprava směřovala. V podstatě znamenala první krok k likvidaci notářství. Instituce notářství byla sjednocena na celém území republiky a došlo ke zrušení notářských komor. Zákon měl též zajistit potřebnou koordinaci s justičními orgány.⁹⁷

O povaze notářských listin pojednávala ustanovení § 20 a § 21 zákona č. 201/1949 Sb., podle nichž notářské zápisy a notářská osvědčení z nich vydaná jsou veřejnými listinami, bylo-li při jejich pořízení šetřeno předepsaných náležitostí. Notářský zápis týkající se soukromoprávního závazku, jenž splňoval všechny obsahové náležitosti, mohl být soudně vykonatelný jen tehdy, svolil-li k tomu v notářském zápise povinný.⁹⁸

Další změny v postavení a působnosti notářství přivodily nové občanskoprávní kodifikace v rámci tzv. právnické dvouletky. Nový občanský zákoník a občanský soudní řád v roce 1951 zásadním způsobem změnily úkoly notářství. Opět bylo nezbytné přizpůsobit těmto novotám zákon o notářství a tak se notářství dočkalo dalších změn. Tak byl posléze přijat *zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství* (spolu s prováděcím nařízením ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb. a nařízením ministra financí č. 118/1951 Sb., o notářských poplatcích). Jak je vidět ze samotného názvu zákona, instituce si navíc „vysloužila“ označení státní notářství. Z notářů se de facto stalo běžné úřednictvo bez zvláštního významu. V praxi se tato koncepce odrazila tak, že v obvodu každého okresního soudu bylo zřízeno státní notářství. Státní notářství sídlilo

⁹⁷ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 47.

⁹⁸ Schelleová, I., Schelle, K. *Právní úprava notářství: historie a současnost*. Brno: PF MU v Brně, 1995, s. 102.

nejen v městě, kde měl sídlo okresní soud, ale fakticky sídlilo i ve stejné budově. Jak notáři, tak pracovníci notáře byli státními zaměstnanci. „Vzhledem k tomu, že společenská potřeba notářských listin v důsledku potlačování soukromoprávních majetkových vztahů a úroveň právního vědomí vůbec byla velmi malá, notářství v této podobě a době bylo na okraji zájmu a povolání státního notáře bylo neatraktivní. Navíc platy státních notářů byly ještě na podstatně nižší úrovni, než v té době velmi nízké platy soudců.“⁹⁹

Zákon o státním notářství rozlišoval tři okruhy působnosti, a sice vlastní činnost listinnou, činnost z pověření soudu (agenda dědická atd.) a činnost na žádost účastníků.¹⁰⁰ U první zmíněné činnosti – činnosti listinné – lze možná uvažovat o tom, že právě v této oblasti mělo notářství speciální působnost vůči ostatním úřadům. Notářství bychom pak mohli považovat za úřad specializovaný na veřejnou listinu.

Poměrně důležitou změnu v organizaci a úkolech notářství přinesl *zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státního notářství*. „Vzhledem k tomu, že se notářství ve své podstatě osvědčilo, byla zrušena činnost z pověření soudu a dvoukolejnost byla odstraněna tím, že určité agendy, a to především agenda dědická, byly předány přímo do kompetence státního notářství.“¹⁰¹ V zákoně se v rámci této změny již hovoří o činnosti rozhodovací a činnosti ostatní.

V roce 1957 došlo ke sjednocení veškerých notářských poplatků, tj. dědických, darovacích, převodních i úkonových. *Zákon č. 26/1957 Sb. o notářských poplatcích* přenesl do kompetence státního notářství jejich vyměňování a vybírání. Zákon vykazoval zvláštnost ohledně platnosti právního úkonu o převodu majetku. Aby byl úkon platný, musel být u státního notářství zapsán do poplatkového rejstříku. Šlo o tzv. poplatkovou registraci. Nedošlo-li k poplatkové registraci státním notářstvím, smlouva o převodu nemovitosti nenabyla platnosti a nemohlo tedy dojít k převodu vlastnictví. Ve skutečnosti jediným důvodem bylo zpoplatnit právní úkon.¹⁰²

Nová právní úprava notářství na sebe nenechala dlouho čekat a v souvislosti s přijetím nového občanského soudního řádu a nového občanského zákoníku v první půlce šedesátých let byl v roce 1963 vydán *nový notářský řád*

⁹⁹ *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 13.

¹⁰⁰ Schelle, K., Schelleová, I. *Kapitola z dějin notářství*. AD NOTAM. Číslo 5/2003, s. 113.

¹⁰¹ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 48.

¹⁰² *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 14.

pod č. 95/1963 (doprovázel jej zákon o evidenci nemovitostí č. 22/1964 Sb. a zákon o notářských poplatcích č. 24/1964 Sb.).¹⁰³ Co znamenala tato nová úprava pro notářství? Notářský řád hned ve svém úvodu vymezil poslání státního notářství tak, že pomáhá občanům a organizacím při ochraně jejich práv a při uspořádání jejich vzájemných vztahů. Přitom dbá, aby občané vykonávali svá práva v souladu se zájmy společnosti a aby své povinnosti ke spoluobčanům a ke společnosti plnili dobrovolně. Svou činností státní notářství důsledně pečuje o dodržování socialistické zákonnosti, především při ochraně socialistického společenského vlastnictví a osobního vlastnictví občanů. Notářství získalo rozhodovací pravomoc v nesporném řízení – převážně v dědickém řízení, dále v řízení o umořování listin, řízení o registraci právních úkonů, řízení o úschovách a ve věcech notářských poplatků. Provádělo také soudem nařízenou exekuci prodejem nemovitostí. Úprava dědického řízení byla nyní obsažena v notářském řádu, což ještě více podtrhlo roli notářství jako úřadu. Nový notářský řád byl tedy svou povahou hmotněprávním i procesním předpisem.

Další významnou notářskou agendou byla registrace listin. Notářské zápisy o právních úkonech a jiné písemnosti se sepisovaly v případě, že si to strany přály nebo kde formu notářského zápisu vyžadoval zákon.¹⁰⁴ Naprostou novinkou byla rozhodovací pravomoc státního notářství v oblasti registrace smluv o převodech nemovitostí mezi občany navzájem a o převodech ze socialistických organizací na občany. Zde můžeme vidět rozdíl od předchozí „poplatkové registrace“ zejména v tom, že státní notářství posuzovalo platnost smluv, kterými docházelo k převodu nemovitostí. Otázku převodu nemovitostí nelze odsunout do pozadí, neboť v té době význam nemovitostí rostl v důsledku rozvíjejících se majetkových vztahů v rámci omezeného osobního vlastnictví. Rozvíjela se výstavba rekreačních objektů občany, financovaná státem v zájmu podpory jednotného využívání volného času. Stát začal „vykupovat“ (tedy přesněji řečeno odnímat) pozemky a přidělovat je vybraným zájemcům do osobního užívání. Rodinné domky, rekreační chatky či zahrádky vybudované na těchto pozemcích pak byly jako osobní vlastnictví převoditelné.¹⁰⁵ „Za těchto okolností musela být role totalitního státu v této oblasti posílena. Původní souhlasy sice zůstaly

¹⁰³ Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976, s. 48.

¹⁰⁴ Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím.

¹⁰⁵ *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 14.

zachovány, ale navíc proces přezkumu byl dovršen registrací státním notářstvím.¹⁰⁶

Státní notářství byla územně organizována při okresních národních výborech a v hlavním městě Praze při obvodních národních výborech. Sídlo ONV bylo též sídlem státního notářství. V čele státních notářství stál vedoucí státní notář, který odpovídal za chod daného státního notářství. Činnost státních notářství, jejich kontrolu a koordinaci činnosti vykonával předseda příslušného krajského soudu. Nejvyšší dohled pak náležel ministru spravedlnosti.

Jde-li o předpoklady k výkonu funkce notáře, ne každý notář mohl tuto funkci vykonávat, byť jinak splňoval všechny podmínky. V této době nesvobody musel uchazeč mj. prokázat „oddanost socialistickému režimu“. Specifikem byl i fakt, že mezi požadavky chyběla právní praxe. Ta se totiž vyžadovala toliko u funkce vedoucího státního notáře a to ještě jen dvouletá, přičemž nejméně jeden rok u státního notářství. Nanejvýš absurdní pak bylo to, že ministr spravedlnosti mohl z důvodů zvláštního zřetele hodných prominout nejen právní praxi, ale dokonce i vysokoškolské vzdělání. Státní notářství se tedy plnila právními laiky. Důvodem byla zkrátka jen to, že se stranicky angažovali bez ohledu na jejich odbornost.¹⁰⁷ „Takzvaní dělničtí kádři z dělnických přípravek se dostali jak v justici, tak ve státním notářství na odpovědná vedoucí místa, aby zajistili třídnost v jejich rozhodování.“¹⁰⁸

V souvislosti se státním notářstvím nelze nezpomenout jméno JUDr. Jiřího Brázdy (1921-2001). JUDr. Brázda byl čestným prezidentem Notářské komory ČR a v nekrologu o něm bylo psáno jako o „skutečném velikánu českého notářství, který vždy hrdě třímal jeho prapor“. Pan JUDr. Brázda vždy věřil v myšlenku tradičního pojetí notářství a tak v 60. a 70. letech ve snaze realizovat svůj zájem o svobodnou notářskou praxi a její historii vyvíjel téměř ilegální aktivity spočívající v navazování kontaktů s evropskými a latinskoamerickými notáři a notářskými institucemi. Výsledkem této jeho individuální diplomacie, jakož i nashromáždění cizí notářské literatury, bylo spoluautorství v té době ojedinělé komparatistické (a v této práci mnohdy citované) publikace *Notářství, jeho vývoj, organizace a pravomoc* z roku 1976. Toto jeho úsilí a vědomosti měly

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 14.

¹⁰⁷ Schelleová, I., Stavínohová, J. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. I. díl. Brno: Doplněk, 1993, s. 111.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 112.

pak značný význam v procesu obnovy svobodného notářství po roce 1989, kdy se díky němu o českém notářství vědělo především v evropských notářských institucích. JUDr. Brázda se zasloužil o uznání naší notářské komory, o její přijetí do Mezinárodní unie latinského notářství (U.I.N.L.) v roce 1994 a v neposlední řadě také o její současné renomé.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Za JUDr. Jiřím Brázdou, AD NOTAM. Číslo 6/2000, s. 117.

4. Platná právní úprava v ČR. Veřejné listiny sepsované notáři

4.1 Obnovené notářství

Po změnách, které přinesl listopad 1989, vyvstala společenská a politická potřeba změnit celý právní řád tak, aby odpovídal ochraně ústavně zaručených práv a svobod a základním demokratickým principům. V listopadu 1990 vzniklo Sdružení notářů České republiky, jehož členy se stali téměř všichni státní notáři. Sdružení mělo zásadní význam při prosazování obnovy notářství. Velkou podporu měla tato zájmová organizace zejména ze strany Mezinárodní unie latinského notářství a rovněž notářských komor zahraničních sousedů (zvláště Rakouské notářské komory). Státní notářství bylo k 31. prosinci 1992 zrušeno na základě schválení federálních zákonů.¹¹⁰ Nová úprava obnoveného notářství byla projednávána u nás i na Slovensku. Při projednávání tohoto zákona dokonce zazněly hlasy některých poslanců, že když došlo ke zrušení státního notářství, tak nemusí být žádné. Po komplikovaných a zdoluhavých jednáních byl konečně dne 7. května 1992 přijat zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (*notářský řád*) s účinností k 1. 1. 1993¹¹¹, kterým bylo obnoveno notářství latinského typu. „Zásadní význam z hlediska historického významu sehrál notářský řád č. 75/1871 ř. z. obsahující téměř nadčasovou úpravu, jejíž platnost byla u nás nepřírodně ukončena v důsledku společenských změn po roce 1948, avšak v Rakousku dosáhla bezmála sta let. Hlavní principy této úpravy se k nám po obnovení demokratického prostředí oklikou opětovně vrátily, neboť jsou samozřejmě obsaženy i v současném rakouském notářském řádu, kterým byl zákonodárce nejvíce ovlivněn při tvorbě tohoto zákona.“¹¹²

Odstátnění notářství představovalo zásadní průlom, díky němuž měli notáři možnost zřídit notářskou kancelář adekvátní rozsahu jejich činnosti. Pro zajímavost lze uvést, že situace byla neúnosná zejména poslední dva roky existence státního notářství, kdy řada státních notářů psala listiny bez zapisovatelky na vysloužilém psacím stroji, neexistovalo vybavení počítačovou technikou, kopírka byla pro celé státní notářství společná a na některých státních notářstvích byl jediný přenosný psací stroj.

¹¹⁰ Stalo se tak zákonem č. 264/1992 Sb. ze dne 28. dubna 1992.

¹¹¹ Tento den shodou okolností také zanikla federace a vznikla samostatná Česká republika a Slovenská republika.

¹¹² Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 7.

Sdružení notářů České republiky podle svých stanov zaniklo, jakmile vznikla dne 26. 1. 1993 Notářská komora České republiky. Úloha této stavovské organizace byla bez dalšího splněna a svobodné notářství bylo obnoveno. Vznikem notářských komor se zkvalitnil dohled nad činností notářů, jehož smyslem bylo mj. zamezit „nestandardnímu“ poskytování notářských služeb v důsledku přežívající „přátelské spolupráce“ mezi některými notáři a velkými advokátními kancelářemi, podniky nebo např. státními institucemi.¹¹³

„Od 1. 1. 1993 nastala novodobá historie notářství, ve které notářství úspěšně obhájilo své postavení v našem právním systému a díky schopnosti stálého přizpůsobování se požadavkům moderní doby jeho význam vzrůstá.“¹¹⁴

Právním podkladem pro novou organizaci notářství platnou od 1. ledna 1993 se stal zmiňovaný zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád, dále jen „NotŘ“). Novela č. 501/1992 Sb. (kterou se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád) a na ni navazující vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 584/1992, kterou se mění a doplňuje vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, vymezila činnost notářů jako soudních komisařů v dědickém řízení.

4.2 Vymezení základních pojmů

V ust. § 1 NotŘ jsou vymezeny pojmy *notář* a *notářský úřad*. Dříve, než se začneme zabývat těmito pojmy, je třeba nejprve věnovat pozornost pojmu *notářství*, který je v podstatě jejich základem. Lze se jen podívat nad tím, že na nejdůležitější pojem, pojem notářství, zákonodárce jaksi zapomněl. O tomto pojmu totiž notářský řád až do července 2009 mlčel, což bylo poněkud paradoxní vzhledem k tomu, že notářský řád je předpisem o notářství. Tehdy k tomu P. Bílek poznamenal, že „v době jeho (tj. notářského řádu) vzniku v roce 1992, se zákonodárce zřejmě ještě styděl vůbec tento pojem vyslovit ve snaze odlišit novou právní úpravu oživující tradiční pojetí tohoto právního institutu od onoho „sběrného vozu“, soudy a jinými orgány odvrhnutých pravomocí (a mnohdy i osob), kterým byla instituce státních notářství. Tato snaha jej pak vedla

¹¹³ Kouba, V. *České notářství vždy odráželo svoji dobu*. AD NOTAM. Číslo 5/2004, s. 141 an.; *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 18; Foukal, M. *Notáři bilancují po pěti letech*. AD NOTAM. Číslo 1/1998, s. 1.

¹¹⁴ *Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice*. AD NOTAM. 2003, s. 18.

k mlčení.¹¹⁵ K znovuzavedení tradičního pojmu notářství do našeho právního řádu došlo tzv. „souhrnnou novelou“ (č. 7/2009 Sb.) OSŘ z dílny ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila a doprovodnou novelou notářského řádu (část pátá souhrnné novely).¹¹⁶

Notářství můžeme chápat ve dvojitým smyslu. V užším smyslu jím rozumíme specifickou právní činnost vykonávanou v rámci svobodného povolání, ovšem pouze státem pověřenými osobami a na základě jím svěřených pravomocí, jejíž náplní je poskytování právních služeb, a to zákonem předepsanou formou, v zákonem vymezených případech a za úplatu. Specifikem této činnosti je pak tzv. veřejná víra. V širším smyslu jsou notářstvím i všechny vztahy související s výběrem pověřených osob a uskutečňováním oné činnosti.¹¹⁷

Notářem je podle ust. § 1 odst. 1 NotŘ fyzická osoba splňující zákonem stanovené předpoklady, kterou stát pověřil notářským řádem. Notářem může tedy být toliko fyzická osoba a to jen ta, která má plnou způsobilost k právním úkonům. Dalším požadavkem je státní občanství České republiky a vysokoškolské právnické vzdělání v rámci magisterského studijního programu. Kvalifikovanost a rovněž bezúhonnost je předpokladem, z něhož mj. vyplývá to, proč notářem nemůže být právnická osoba. Nezbytná je alespoň pětiletá notářská praxe a úspěšné absolvování notářské zkoušky. Do notářské praxe může být na návrh Notářské komory ČR ministrem spravedlnosti započtena i nenotářská právní praxe.¹¹⁸

Notářským úřadem se v souladu s ust. § 1 odst. 2 NotŘ rozumí soubor pravomocí k výkonu notářství a další činnosti stanovené zákonem, trvale spojený s místem výkonu této činnosti. Termínem „výkon notářství“ zmíněná novela nahradila původní slovní spojení „notářská činnost“. Co se rozumí výkonem notářství, je taxativně stanoveno v ust. § 2 NotŘ, který vypočítává rozsah i obsah pravomocí státem svěřených notáři. Výkonem notářství je tedy sepisování veřejných listin o právních úkonech, osvědčování právně významných skutečností a prohlášení, přijímání listin do úschovy a dále přijímání peněz a listin do úschovy za účelem jejich vydání dalším osobám (dále jen „notářská činnost“).

¹¹⁵ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 3.

¹¹⁶ Korbel, F., Prudíková, D., Svěženová, L., Letková, R. *Změny ve výkonu notářství po 1. červenci 2009*. AD NOTAM. Číslo 4/2009, s. 127.

¹¹⁷ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 4.

¹¹⁸ Srov. ust. § 7 NotŘ.

Z uvedeného ustanovení vyplývá, že notářství smí vykonávat toliko osoba pověřená notářským úřadem a tou je jediné notář.¹¹⁹

4.3 Předpoklady zahájení činnosti notáře a některé aspekty jeho postavení

Předpoklady zahájení činnosti notáře jsou vyjmenovány v ust. § 9 NotŘ. Fyzická osoba musí být v první řadě jmenována notářem. „Ke splnění tohoto nejdůležitějšího předpokladu pro výkon funkce notáře je třeba podstoupit ještě složitý výběrový mechanismus, neboť notářské úřady jsou obsazovány na základě výsledků konkursů (ust. § 8 odst. 6). Vítězný uchazeč je pak ministrem pověřen notářským úřadem.“ Tato skutečnost je vlastně výrazem principu uzavřeného počtu úřadů. Jmenovaný notář skládá slib do rukou ministra spravedlnosti. Slib zní: „Slibuji na svou čest a svědomí, že v činnosti notáře budu zachovávat ústavní a jiné zákony a obecně závazné právní předpisy a budu zachovávat mlčenlivost. V notářské činnosti budu postupovat nestranně a nezávisle.“

Po složení slibu musí následovat pořízení úředního razítka notáře¹²⁰ a uzavření smlouvy o pojištění odpovědnosti za škodu, která by mohla vzniknout v souvislosti s činností notáře. Jestliže notáři uzavřené pojištění zanikne, následuje sankce v podobě odvolání notáře ministrem spravedlnosti, který má k tomuto povinnost. Pojištění má význam i z hlediska důvěry v notářský úřad ze strany veřejnosti.

Zákon upravuje také postavení notáře ve vztahu k ostatním profesím vykonávaným za úplatu. O „nezávislém“ výkonu notářské činnosti za úplatu hovoří ust. § 5 NotŘ. Dle tohoto ustanovení dále platí, že činnost notáře je neslučitelná s jinou výdělečnou činností, nejde-li o správu vlastního majetku. Není však překážkou výkon funkce poslance, senátora nebo zastupitele obecního či krajského zastupitelstva a i za úplatu činnost vědecká, publikační, pedagogická, tlumočnická, znalecká, umělecká a činnost v poradních orgánech vlády, ministerstev, jiných ústředních orgánech státní správy a v orgánech samosprávy. Těmito ustanoveními zákonodárce, potažmo stát vytváří předpoklad pro nestrannost a nezávislost notáře a zajišťuje také rovnost účastníků při notářských úkonech. Toto ustanovení je vlastně normativním vyjádřením zásady, že notář

¹¹⁹ Srov. dále ust. § 8 NotŘ.

¹²⁰ Kulaté úřední razítko musí obsahovat: jméno, příjmení, popř. akademický titul, označení „notář“, sídlo notářského úřadu a malý státní znak České republiky. K úřednímu razítku, jejich maximálnímu počtu, způsobu úschovy a postupu při ztrátě, odcizení, zničení nebo poškození blíže kancelářský řád notáře v ust. § 6 a 7.

pracuje pouze za odměnu. Z toho tedy vyplývá, že notář nemůže poskytnout službu zadarmo a má tak v podstatě povinnost požadovat odměnu za svoji práci. Toto je výslovně řečeno v notářském tarifu (ten stanoví odměny za notářskou činnost podle ust. § 2 a 4 NotŘ)¹²¹ a to tak, že notář je povinen pracovat za odměnu, avšak výše a způsob určení této odměny jsou předem pevně stanoveny obecně závazným předpisem. Notářství je svobodné povolání vykonávané za odměnu, kterou předem stanoví stát.¹²² Povinnost požadovat odměnu na jedné straně sice nepřímou zajišťuje principy notářství, jako jsou nestrannost a nezávislost, na druhé straně je zde prostor pro úvahy, jak by tyto principy mohla ohrozit skutečnost, že by notář v určitých případech např. z důvodů zvláštního zřetele hodných odměnu požadovat nemusel.

4.4 Notářská činnost

Role notáře se při jednotlivých úkonech v jeho činnosti různí, což si možná málokdo uvědomuje. Než přikročíme ke stěžejní činnosti notáře, tj. listinné činnosti, věnujme nejprve okrajově pozornost ostatním okruhům jeho činnosti v souladu s ust. § 2, 3 a 4 NotŘ:

- *sepisování veřejných listin o právních úkonech* (viz dále)
- *osvědčování právně významných skutečností a prohlášení* (viz dále)
- *notářské úschovy*

Jako další notářská činnost je v zákoně zařazeno přijímání listin do úschovy a přijímání peněz a listin do úschovy za účelem jejich vydání dalším osobám. Listiny lze přijmout do úschovy neomezeně, ovšem jisté omezení má notář v případě, že předmětem úschovy jsou peníze. Ty totiž nemůže notář přijmout v hotovosti, ale jen na zvláštní účet vedený u banky na jeho jméno, který je určen pro notářskou úschovu. Notář pak peníze vydá další osobě formou bankovního převodu na určený bankovní účet příjemce. Co se týká šperků a jiných cenností, ty nemohou být předmětem úschovy vůbec.¹²³

¹²¹ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 196/2001, o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví.

¹²² Jen pro úplnost – odměnu za poskytování právní pomoci podle ust. § 3 NotŘ stanoví vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 177/1996 Sb., o odměňování advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb. Výše odměny notáře za zastupování v občanskoprávním řízení je upravena vyhláškou č. 484/2000 Sb. ve znění po novele č. 64/2012.

¹²³ Srov. ust. § 2 a § 81 a násl. NotŘ. K úschovám blíže Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 346 – 383.

- *poskytování právních porad, zastupování v jednání s fyzickými a právníckými osobami, se státními či jinými orgány a též ve správním řízení a v občanském soudním řízení v taxativně vymezených nesporných řízeních*¹²⁴ a *sepisování listin* (soukromých listin)

O této činnosti notáře pojednává zákon v ust. § 3. Výslovně zákon stanoví, že tuto činnost může notář vykonávat v souvislosti s notářskou činností. Z uvedeného vyplývá, že ačkoli stát má zájem na tom, aby notář vykonával notářskou činnost (za tím účelem zřizuje stát tuto instituci), je současně zájem na tom, aby právní služba poskytovaná notářem byla efektivní a tedy i komplexní. Notáři je tedy umožněno v rámci své činnosti poskytovat další právní služby v zákoně taxativně vyjmenované.¹²⁵ „Bylo by zcela nelogické a neekonomické, kdyby ten, komu notář poskytl službu v notářské činnosti, musel pro dokončení svého záměru vyhledat právní službu advokáta.“¹²⁶

- *správa majetku a zastupování v této souvislosti*

Pro tuto činnost notáře platí, že jde také o tzv. další činnost, nikoli však činnost, kterou může notář poskytovat jen v souvislosti s notářskou činností, jak tomu je v předchozím případě. Zde tedy není nutná souvislost s výkonem notářství. V rámci správy majetku je možné neomezené zastupování, jak je pojmově uvedeno v zákoně, což se vymyká všem hlavním zásadám, na kterých spočívá notářství. Zastupování ve „sporech“ v souvislosti se správou majetku je jedinou výjimkou v činnosti notáře, která nekoresponduje se základními principy jeho postavení. Dost možná proto není uvedené zastupování v praxi takřka vůbec využíváno a dlužno dodat, že ani správu majetku notáři nevykonávají nebo jen zřídka.¹²⁷

- *funkce insolvenčního správce*

„Další činností“ je i funkce notáře jako insolvenčního správce podle zvláštního zákona.¹²⁸ Pro tuto oblast stát využívá notáře jako osobu znalou práva. Samozřejmě je to zcela specifická činnost, kde je zapotřebí kvalifikace a znalostí z oboru insolvenčního práva, což s činností notáře vůbec nesouvisí. Pokud notář

¹²⁴ Srov. ust. § 38 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“).

¹²⁵ Srov. ust. § 3 odst. 1 písm. a) - c) NotŘ.

¹²⁶ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 29.

¹²⁷ Srov. ust. § 3 odst. 2 NotŘ.

¹²⁸ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

splní zákonem¹²⁹ předvídané předpoklady, vydá ministerstvo spravedlnosti notáři na jeho návrh povolení k výkonu činnosti insolvenčního správce a zapíše jej do seznamu insolvenčních správců. Zde tedy notáři oprávnění nepřiznává přímo notářský řád, ale je vázáno na splnění určitých podmínek, a navíc ani sama činnost insolvenčního správce není v zákoně upravena. Proto lze mít pochybnost, zda vůbec ustanovení o činnosti notáře jako insolvenčního správce mělo být zařazeno do zákona mezi tzv. další činnosti notáře. Vzhledem k tomu, že problematika insolvenčního práva je obtížná, notář v této funkci v podstatě nepůsobí. Nikoli snad proto, že by notář nebyl schopen problematiku „ovládat“, ale proto, že s ohledem na samotný výkon notářství by činnost notáře jako insolvenčního správce pravděpodobně časově kolidovala. Tak zůstává tato jejich činnost spíše jevem výjimečným.¹³⁰

▪ *jiná činnost notáře stanovená notářským řádem nebo zvláštním zákonem*

O tzv. jiné činnosti notáře pojednává ust. § 4 NotŘ. Notář může být pověřen v rámci své další činnosti též výkonem jiných činností než výše uváděných, a to jak přímo notářským řádem, tak i jiným zvláštním právním předpisem. I tato činnost by měla být taková, aby byly plně respektovány zásady nestrannosti a nezávislosti notáře. Samotný notářský řád zde stanovuje úkony notáře týkající se Centrální evidence závětí, Centrální evidence manželských smluv a Rejstříku zástav.¹³¹ Zvláštním zákonem, který pověřuje notáře k jeho jiné další činnosti, je primárně občanský soudní řád, na jehož základě notář vykonává:¹³²

a) úkony v řízení o dědictví jako soudem pověřený soudní komisař¹³³ a

b) není-li v konkrétním řízení o dědictví pověřen úkony soudního komisaře, pak také úkony v řízení o dědictví při zjišťování stavu a obsahu závěti, je-li sepsána formou notářského zápisu jím samotným či má-li takovou závěť v úschově, jakož i úkony při zjišťování stavu a obsahu listiny o správě dědictví.¹³⁴ Notář může vykonávat také funkci správce dědictví, je-li k tomu soudem ustanoven, a pokud s tím souhlasí.

¹²⁹ Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, v ust. § 16.

¹³⁰ Srov. ust. § 3 odst. 3 NotŘ.

¹³¹ Srov. ust. § 35a, 35b, 35c a 70 NotŘ.

¹³² Z dalších zvláštních předpisů dále např. občanský zákoník (č. 40/1964 Sb.), zákon o informačních systémech veřejné správy (č. 365/2000 Sb.), zákon o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů (č. 300/2008 Sb.), zákon o Rejstříku trestů (č. 269/1994 Sb.), živnostenský zákon (č. 455/1991 Sb.), zákon o základních registrech (č. 111/2009 Sb.) a další.

¹³³ Srov. ust. § 38 OSŘ.

¹³⁴ Srov. ust. § 175d odst. 2 OSŘ.

Působení notáře jako soudního komisaře v řízení o dědictví je typickou ukázkou toho, jak je možné notáře využít i mimo notářskou činnost k naplňování hlavního poslání notářství. Tato činnost notáře výrazně ulevuje soudům v jejich vytíženosti a plně koresponduje s principy postavení notáře.¹³⁵ Notář je v postavení soudního komisaře tzv. prodlouženou rukou státu. V povědomí laické veřejnosti notář zejména vyřizuje dědictví a především právě s touto činností si notáře veřejnost spojuje. „Na druhé straně nelze činnost notáře jako soudního komisaře přeceňovat. Pro tuto funkci stát notáře nezřizuje. Jestliže by notář tuto funkci nevykonával, jeho postavení v právním řádu, dané výkonem notářství, by se nezměnilo. Přesto je tato činnost významná.“¹³⁶

4.5 Sepisování veřejných listin jako stěžejní činnost notáře

Obecně můžeme říci, že právě sepisování veřejných listin a zvláště pak listin o právních úkonech nejvíce reprezentuje výkon notářství a naplňování jeho principů. Tato stěžejní činnost charakterizuje poslání notáře, kterým je prevence sporům. Veřejná listina je jedním ze základních prostředků realizace práva. Napomáhá nejen prevenci sporům, ale i jejich rychlému řešení. Pokud má notářská listina sloužit jako exekuční titul, tento význam se rozšiřuje z prevence sporů i na jejich potenciální přímé vyřešení. Slovy M. Jindřicha: „Ve všech právních řádech kontinentálního typu práva (tzn. i u nás) je zřízená nestranná instituce notářství právě za tímto účelem, tedy aby notáři vyhotovovali listiny a dodávali jim veřejnou víru. Nejen však ryze formálně, splněním všech předepsaných náležitostí listiny a preventivní kontrolou její platnosti, jak se dosud mylně domnívá nejen laická veřejnost, ale především postupem při jejím pořizování – nestranným právním poučením těm, kteří právní jednání uskutečňují, a následnou odbornou formulací jejich projevu vůle. To vše, ve své komplexnosti, za účelem předcházení sporům.“¹³⁷ „Absence veřejných listin, zejména o právním úkonu, je shledávána nadále jako nežádoucí. Třebaže princip prevence není common law vlastní, existují vážné úvahy o jejich možném zavedení.“¹³⁸

¹³⁵ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 37.

¹³⁶ Tamtéž, s. 37.

¹³⁷ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 18.

¹³⁸ Jindřich, M. *Veřejné listiny – stěžejní úloha notářství*. AD NOTAM. Číslo 1/2010, str. 3.

Ust. § 2 NotŘ vedle ostatních zmíněných okruhů činnosti notáře na prvé místo staví sepisování veřejných listin o právních úkonech. I to samo o sobě svědčí o důležitosti této činnosti. Působení notáře v tomto okruhu notářské činnosti se však neomezuje výlučně na jeho vlastní osvědčovací projevy. Od zavedení pojmu „notářství“ do platné právní úpravy obecně platí, že pořizovat veřejné listiny o právních úkonech a osvědčovat právně významné skutečnosti může výlučně notář, který je k tomuto pověřen. Totiž jen notář může vykonávat notářství. Ovšem toto je prolomeno obdobným oprávněním exekutorů, kteří jsou v určitých věcech také pověřeni k sepisování veřejných listin (tzv. exekutorské zápisy).

Základní význam listinné agendy tkví v tom, že při pořizování notářské listiny (neboli notářského zápisu) o právním jednání notář působí jako nestranný právní rádce účastníků právního vztahu. „V této fázi notář nejen může, ale dokonce musí, objektivně radit všem účastníkům. Při právnickém vyjádření jejich projevů notář sice vkládá do písemné podoby těchto projevů své znalosti práva, avšak musí respektovat, z hlediska obsahu právního úkonu, skutečnou vůli účastníků právního vztahu.“¹³⁹ Notář je tedy aktivní ohledně poskytování rad a poučení a v neposlední řadě je také odpovědný za to, že jím sepsaný notářský zápis je perfektní a v souladu s právními předpisy. Notář musí vykonávat notářství nestranně a nezávisle a notářský úkon může odmítnout jen v případech stanovených zákonem. Naopak musí jej odmítnout, pokud je v rozporu se zákonem a obecně závaznými právními předpisy a v dalších případech, které zákon stanoví. To jsou základní principy, které zabezpečují, aby v listině byla vtělenu veřejná víra. Tuto skutečnost podporuje i fakt, že notář musí být pojištěn a pokud by způsobil notářským zápisem klientovi škodu, primárně za ni odpovídá stát, který má pak vůči notáři následný úplný regres. To chrání klienta a je to logické. Jako samozřejmost by se to pak mělo jevit v těch případech, kde je předepsaná povinná forma notářského zápisu.

Podrobněji jsme se problematikou postavení notáře při sepisování veřejných listin a jeho základními aspekty již zabývali v první části této práce a tak jen malou poznámku k tomuto – ze všeho výše uvedeného vyplývá, že hlavním jádrem listinné agendy je fakt, že notář má v této činnosti postavení „strážce

¹³⁹ Tlášková, Š. *Proč mají notáři a notářské zápisy v dnešní době stále smysl*. AD NOTAM. Číslo 1/2009, s. 2.

zákonosti“ a tak vlastně není divu, že leckdy poněkud otrocky bývá v mnoha odborných textech takto přezdíván.

4.6 Veřejné listiny sepisované notáři

Ve světle znění ust. § 134 OSŘ je zvláštním předpisem mj. notářský řád. Ten v ust. § 6 prohlašuje za veřejné listiny tzv. notářské listiny. Notářskou listinou se rozumí:

- a) notářské zápisy a jejich stejnopisy,
- b) výpisy z notářských zápisů a
- c) listiny o ověření¹⁴⁰.

Shodně se u všech notářských listin vyžaduje podmínka splnění zákonem předpokládaných náležitostí. To tedy znamená, že jsou-li v konkrétním případě všechny (v notářském řádu uvedené) požadavky splněny, je pak notářské listině přiznána síla veřejné listiny. V podstatě se výše uvedené vztahuje na všechny listiny vyhotovované v rámci notářské činnosti vyjma listin pořizovaných při přijetí listin a peněz do úschovy. Jinak řečeno: notářská listina, aby byla veřejnou listinou, musí bezpodmínečně splnit všechny náležitosti, které zákon stanoví. V opačném případě, byť by šlo o absenci náležitosti „méně důležité“ či snad v očích někoho „zbytečné“, nemohlo by se jednat o notářskou listinu ve smyslu znění ust. § 6 NotŘ. Taková vadná nebo neúplná listina by tedy postrádala sílu a význam veřejné listiny a z ní vyplývající právní účinky.

Pro srovnání „před obnovou notářství v roce 1993 stát z tehdy zřejmých důvodů nepřenesl svoji pravomoc na na něm nezávislou osobu. Svým státním orgánem – státním notářstvím vyhotovoval sám listiny o právních úkonech – notářské zápisy. Na rozdíl od nynějšího řádu tehdejší zákon o státním notářství a řízení před státním notářstvím notářské zápisy sepisované státním notářstvím za veřejné neprohlašoval. Tyto listiny totiž byly pořizovány státním orgánem.“¹⁴¹

Jak již bylo několikrát řečeno, notářská listina o právním úkonu je veřejnou listinou. Jmenovitě pak hovoříme o tzv. notářském zápise. Co tedy je notářský zápis? Notářský zápis je kvalifikovaná forma listiny, která požívá veřejné víry. Hlavní a nejdůležitější činností notáře je sepisování notářských

¹⁴⁰ Listinou o ověření je legalizační doložka (v rámci ověření pravosti podpisu, tzv. legalizace), ověřovací doložka (v rámci ověření shody opisu nebo kopie s listinou, tzv. vidimace), osvědčovací doložka (v rámci osvědčení předložení listiny).

¹⁴¹ Jínřich, M. *Veřejné listiny – stěžejní úloha notářství*. AD NOTAM. Číslo 1/2010, s. 4.

zápisů, přičemž rozeznáváme dva hlavní typy notářských zápisů: jednak *notářský zápis o právním úkonu*, a jednak *notářský zápis o osvědčení právně významné skutečnosti nebo prohlášení*.

Pokud se týká náležitostí, ty jsou obecně stanoveny v ust. § 58 a 59 NotŘ. Zvláštní náležitosti jsou pak pro jednotlivé druhy notářských listin stanoveny ve zvláštních ustanoveních (šestá část) NotŘ. Výčet obecných náležitostí můžeme v souladu s ust. § 58 a 59 NotŘ shrnout takto:

- a) jediným přípustným jazykem pro notářskou listinu je český jazyk,¹⁴²
- b) nelze používat zkratky, které nejsou používány všeobecně, tzn. notářská listina, aby byla platná, musí být určitá a srozumitelná (zde to vzhledem k jejich vyšší důkazní síle platí obzvlášť),
- c) datum sepsání, výše peněžitého plnění a délka lhůt se vypisují nejen číslovkou, ale též slovy,
- d) spoluvlastnické podíly a číselné označení stran listiny se vypisují pouze slovy (lze i číslovkou, pokud to nezpůsobí nejasnosti při výkladu),
- e) pořadí, ve kterém se podepisují osoby zúčastněné na listině na straně jedné a notář na straně druhé je takové, že jako poslední za všemi je podpis notáře a otisk jeho úředního razítka.

4.7 Notářský zápis o právním úkonu

Tomuto typu notářských zápisů je věnován první oddíl „Zvláštních ustanovení o notářské činnosti“ v šesté části NotŘ. Sepisování notářských zápisů o právním úkonu je tedy upraveno v ust. §§ 62-71c NotŘ. Poněkud nepochopitelně je úprava notářských zápisů se svolením k vykonatelnosti obsažena v samostatném druhém oddíle, ačkoli se vlastně jedná také o notářský zápis o právním úkonu. Nejedná se tedy o další typ notářského zápisu, jen má navíc určité specifické náležitosti.

Notářský zápis o právním úkonu zahrnuje konkrétní právní úkon účastníků právního vztahu, pro který zákon buď předepisuje tuto formu povinně, nebo tuto formu vybrali sami účastníci na základě své svobodné vůle. Tento typ notářského zápisu však neosvědčuje, že před notářem určité právní jednání proběhlo nebo

¹⁴² Pro srovnání až do července 2009 byl přípustný též slovenský jazyk, který ale z tohoto ustanovení novela č. 7/2009 Sb. vyloučila.

bylo učiněno. Je to právní úkon účastníků, resp. smluvních stran, typicky kupní či darovací smlouva. Třebaže není osvědčován samotný právní úkon, můžeme v notářském zápise nalézt některé prvky osvědčení, jako např. povinné ustanovení o tom, že notářský zápis byl účastníkům přečten a ti jeho obsah schválili jako správný, nebo úvodní ustanovení notářského zápisu o tom, že totožnost osob byla notářem ověřena z platných průkazů totožnosti a že způsobilost k právním úkonům byla účastníky potvrzena. Právní úkon tedy vzniká až sepsáním notářského zápisu a podpisem účastníků i notáře. „Notářský zápis o právním úkonu je souhrnem jednak vlastního projevu vůle účastníků, který obsahově tvoří tento právní úkon, a prohlášení účastníků o vlastní způsobilosti k právním úkonům, jednak projevu notáře, který osvědčuje určité skutečnosti, které jsou předpokladem pro tuto formu právního úkonu.“¹⁴³

Důležité je i hledisko terminologické, tedy že notář notářský zápis „sepisuje“. Nevydává jej libovolně, ze své vůle, ale fyzicky jej vytváří, nebo ještě lépe – vyhotovuje, protože si tuto službu přejí účastníci. Pokud zamýšlený právní úkon neodporuje obecně závazným právním předpisům a notář v potřebném rozsahu nestranně všechny účastníky poučil, přistoupí pak k sepsání notářského zápisu, kde vlastně jen odborně formuluje projev vůle stran. Poučení notáře slouží a má směřovat k tomu, aby strany věděly, „do čeho jdou“. Jinými slovy notář všem účastníkům právního úkonu vyloží obsah zamýšleného jednání a poučí je, jaké důsledky může, resp. bude tento úkon mít. Zákon stanoví, že je možné v notářském zápise tzv. pokračovat, a to buď původním notářem, nebo jiným českým notářem. Pokračování v notářském zápise se považuje za součást notářského zápisu. Vždycky ale musí jít o situaci, kdy jednání nebylo z nějakého důvodu dovršeno, typicky pro nepřítomnost některého účastníka.

Notářský zápis pak zakládá vůči všem plný důkaz o projevu vůle účastníků. Pro zajímavost nový občanský zákoník stanoví v ust. § 560 odst. 2, že zachycuje-li veřejná listina projev vůle osoby při právním jednání a je-li jednajícím podepsána, zakládá to vůči každému plný důkaz o takovém projevu vůle.

¹⁴³ Špoková, E. *Přehled notářských zápisů v právních předpisech*. AD NOTAM. Číslo 6/2003, s. 126.

4.7.1 Náležitosti

Náležitostem tohoto typu notářského zápisu se věnuje ust. § 63 NotŘ. Ohledně náležitostí však musíme vycházet i z obecných formálních náležitostí každé notářské listiny (viz výše), a rovněž speciálních náležitostí notářských listin sepisovaných za účasti třetích osob (typicky svědků) podle ust. § 68 a 69 odst. 3 NotŘ. Notářský zápis o právním úkonu musí kromě obecných náležitostí obsahovat též zvláštní náležitosti, jimiž jsou:

a) *místo, den, měsíc a rok úkonu* (tj. místo podpisů a datum vyhotovení notářského zápisu),

b) *jméno a příjmení notáře a jeho sídlo* (tj. celé jméno a příjmení notáře, popř. notáře zastupujícího jiného notáře ve smyslu ust. § 14 NotŘ spolu se jménem a příjmením notáře, kterého zastupuje; jako sídlo postačí uvést obec, ve které se sídlo nachází),

c) *jméno, příjmení, bydliště a datum narození účastníků a jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků* (toto je požadavek zajišťující nezaměnitelnost jednotlivých osob a vyplývá též ze zákazu používat zkratky, jak plyne z obecných náležitostí),

d) *prohlášení účastníků, že jsou způsobilí k právním úkonům* (typická dikce v zápise zní: „Účastníci prohlašují, že jsou způsobilí k právním úkonům“, což následně stvrdí tím, že zápis podepíše; samozřejmě pokud by byla osoba své způsobilosti zbavena, úkon by byl neplatný; notář zde vychází především ze svého úsudku),

e) *údaj, jak byla ověřena totožnost účastníků, svědků, důvěrníků a tlumočnicků* (z ust. § 64 NotŘ vyplývá povinnost účastníků a ostatních osob prokázat svoji totožnost tam předepsaným způsobem, což neplatí u osob notáři osobně známých; v zápise musí být výslovně i údaj o tom, jakým způsobem notář totožnost ověřil, např. „... jejichž osobnost jsem ověřil z platných občanských průkazů, ...“),

f) *obsah úkonu* (takový, který odpovídá skutečné vůli účastníků, notář formuluje do písemné podoby jako tzv. koncept notářského zápisu o úkonu, který jeho schválením z hlediska jeho obsahu vezmou účastníci za svůj),

g) *údaj o tom, že byl zápis po přečtení účastníky schválen* (jde o jednání notáře, který notářský zápis sepsal a následně jej účastníkům přečetl, načež účastníci prohlásili, že plně odpovídá jejich vůli),

h) *podpisy účastníků nebo jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků* (není-li podpisů všech účastníků, není listina notářským zápisem a má se za to, že právní úkon nebyl učiněn; podpis má být vlastnoruční, výjimkou je podpis hendikepované osoby, např. ústy, protézou, nohou apod.; podpis pochopitelně nemusí být čitelný) a

i) *otisk úředního razítka notáře a jeho podpis* (zde je nutný výklad ust. § 59 odst. 3 o pořadí podpisů jako obecné náležitosti v kontextu s ostatními ustanoveními zákona tak, že notář musí být přítomen při podpisech a on sám podepisuje zápis bezprostředně poté).¹⁴⁴

Tyto zvláštní náležitosti musí obsahovat listina, aby byla notářským zápisem a potažmo notářskou listinou ve smyslu ust. § 6 NotŘ. Ust. § 63 NotŘ ilustruje, jak se prolínají prvky osvědčovací i do notářských zápisů o právních úkonech.

Jde-li o notářský zápis sepisovaný za účasti třetích osob, je nutné dodržet i speciální náležitosti stanovené v ust. § 68 NotŘ. Podle něho je-li nutná přítomnost svědků úkonu, uvede se v závěru notářského úkonu doložka o prohlášení svědků, že byli přítomni po celou dobu úkonu účastníka. Obdobně se vyžaduje prohlášení důvěrníka o tom, že sdělil němému nebo hluchému účastníku, který nemůže číst nebo psát, celý obsah notářského zápisu, a že jej účastník schválil. Dále se v případech, že se účastník s obsahem zápisu seznámil prostřednictvím speciálních přístrojů nebo pomůcek, musí zaznamenat i tato skutečnost. Konečně v úvodu notářského zápisu se uvádí skutečnost, proč jsou přítomni svědci, popř. důvěrník.¹⁴⁵

Český jazyk je jednou z obecných náležitostí notářské listiny. Pokud účastník či svědek neznají český jazyk, je třeba přibrat tlumočnicka, který musí být nepodjatý. Přítomnosti tlumočnicka není třeba, pokud notář sám nebo jeho pracovník zná jazyk, v němž účastník nebo svědek jedná. Do závěru zápisu se opět připojí doložka o tom, že účastníku byl obsah úkonu přetlumočen a že jej schválil. Tlumočnick, pokud byl přítomen, zápis podepíše a připojí své úřední razítko.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Blíže Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 250.

¹⁴⁵ Srov. ust. § 68 NotŘ.

¹⁴⁶ Srov. ust. § 69 NotŘ.

4.7.2 Přítomnost svědků

Účast svědků se k sepsání notářského zápisu o úkonu vyžaduje tehdy, pokud účastník nemůže číst nebo psát. Toto se posuzuje podle aktuálního stavu, tedy taková překážka může být momentálně vyvolána např. zraněním nebo i tím, že si účastník úkonu zapomněl brýle a na úkonu trvá neprodleně. Výslovně je řečeno, že svědci musí být dva. Musí být přítomni při projevu účastníka o tom, co má být obsahem zápisu, při schválení obsahu účastníkem a v době, kdy je s obsahem účastník seznamován. Přítomnost svědků není nutná, pokud je taková osoba schopná seznámit se s obsahem právního úkonu s pomocí přístrojů nebo speciálních pomůcek a je schopna se podepsat. Svědkem může být jen osoba plně způsobilá k právním úkonům, která může číst a psát s výjimkou osob blízkých účastníkům či osob podjatých, včetně pracovníků notáře. Pokud hluchý nebo němý účastník může číst a psát, musí si zápis přečíst a vlastnoručně připsat, že tak učinil a že jeho obsah schvaluje. V opačném případě je nutné k svědkům přibrat ještě důvěrníka účastníka, který se s ním umí dorozumět a díky kterému se může notář dozvědět, že účastník obsah schvaluje. Důvěrníkem na rozdíl od svědka může být a zpravidla vždycky je osoba blízká.¹⁴⁷

4.7.3 Notářský zápis se svolením k vykonatelnosti

Při malém ohlédnutí do historie můžeme vykonatelné veřejné listiny nalézt již za vlády Karla Velikého. Listiny opatřené doložkou vykonatelnosti se šířily ze středověké Itálie do Francie, Španělska i Německa. Podrobně o této problematice pojednává V. Šediva. Rakouský notářský řád z roku 1871 zakotvil vykonatelnost notářských „spisů“ ve svém ust. § 3 (viz výše).

Notářský zápis se svolením k vykonatelnosti je také notářským zápisem o právním úkonu. Nejde tedy o samostatný typ notářského zápisu. Věnuje se mu oddíl druhý části šesté notářského řádu. Co je jeho obsahem? Primárně se jedná o závazek účastníka ke splnění určité peněžité pohledávky druhého účastníka, která teprve v budoucnu vznikne ze zakládaného právního vztahu. Jde tedy o běžný právní úkon. Specifikem tohoto zápisu o právním úkonu je ovšem to, že obsahuje svolení zavázaného účastníka, aby na základě tohoto zápisu byla nařízena a provedena exekuce a aby byl takový notářský zápis exekučním titulem, jestliže svou povinnost řádně a včas nesplní (ust. § 71a odst. 1). V praxi však bývá

¹⁴⁷ Srov. ust. § 65 a násl. NotŘ.

častější použití tohoto ustanovení pro zajištění již vzniklé pohledávky a obsahem notářského zápisu je uznání peněžité pohledávky současně se svolením k vykonatelnosti takto uznaného dluhu, resp. závazku (ust. § 71a odst. 2).

Ke klasickým náležitostem, tj. jak obecným, tak zvláštním (pro notářský zápis o právním úkonu) přistupuje navíc údaj o výši pohledávky a době plnění. V případě, že dochází k uznání již existující peněžité pohledávky, logicky musí být navíc označena osoba, jejíž pohledávka je předmětem plnění a skutečnost, na níž se pohledávka zakládá.

Ust. § 71b NotŘ upravuje procesní dohodu, která je dvoustranným právním úkonem nahrazujícím budoucí soudní smír mezi věřitelem a dlužníkem, který by byl učiněn před soudem, o plnění právní povinnosti založené již dříve nějakým hmotněprávním titulem. Na jejím základě pak může věřitel vymáhat na dlužníkovi splnění povinnosti exekucí, aniž by k tomu potřeboval rozhodnutí soudu o schválení smíru či jiný exekuční titul. Zde se na rozdíl od exekučního titulu upraveného v ust. § 71a předpokládá závazkový právní vztah mezi dlužníkem a věřitelem, vzniklý typicky na základě smlouvy. Jednak může jít o závazkový vztah již existující, jednak o závazkový vztah, který vzniká paralelně vedle této dohody. Speciálními náležitostmi jsou zde zejména označení oprávněného a povinného, označení skutečností, na nichž se pohledávka nebo jiný nárok zakládá, předmět plnění, doba plnění a svolení povinného k vykonatelnosti zápisu.¹⁴⁸

Souhrnně pro všechny tři druhy notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti dle ust. § 71c NotŘ platí, že jsou úřední listinou, která se potvrzuje jako evropský exekuční titul.¹⁴⁹

Pro srovnání naší právní úpravy vykonatelného notářského zápisu o „dohodě“ se zahraničními úpravami uvádí J. Fleischer, že „rakouský i slovenský notářský řád a občanský soudní řád připouští vykonatelný notářský zápis sepsaný pouze osobou povinnou. Notářské zápisy italských a maďarských notářů jsou vykonatelné, aniž by musely obsahovat souhlas povinné osoby s exekucí, pokud splňují požadavky na formální náležitosti exekučního titulu.“ Výrazně kriticky dodává, že „toto pojetí by mělo být inspirací pro české zákonodárce, pokud budou

¹⁴⁸ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 270.

¹⁴⁹ OSŘ od roku 2006 výslovně podle Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 805/2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, užívá s odkazem na Nařízení v ust. § 200ua pojem „úřední listina“.

schopni oprostít se od vymyšlení vymyšleného a nebát se přijmout osvědčené instituty.¹⁵⁰

Stejnou otázkou se zabýval Nejvyšší soud ČR, který judikoval dne 14. 4. 1999, sp. zn. Cdo 2020/98-19, že nejen povinný, ale i oprávněný musí být účastníkem notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti a nestačí, aby jen povinný byl sám účastníkem, byť bude oprávněný řádně označen. Současně však NS uvedl, že v případě přistoupení oprávněné osoby k projevu vůle povinného formou samostatného notářského zápisu by byl nedostatek původního notářského zápisu v absenci účastnictví oprávněného napraven.

K notářskému zápisu se svolením k vykonatelnosti dále např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 7. 2004, sp. zn. 20 Cdo 928/2003, C 2805, podle kterého nelze nařídit výkon rozhodnutí podle notářského zápisu sepsaného pouze s osobou, která je povinná ze závazkového právního vztahu, a to ani tehdy, pokud v něm tato osoba svolila k jeho vykonatelnosti (Soubor civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešit 30).

4.8 Notářský zápis o osvědčení právně významné skutečnosti nebo prohlášení

O tomto typu notářského zápisu pojednává oddíl třetí šesté části notářského řádu o „Osvědčování právně významných skutečností a prohlášení“ (ust. § 72 a násl. NotŘ). Pod tento typ notářského zápisu ovšem spadá také „Notářský zápis o rozhodnutí orgánu právnické osoby“, který je upraven v oddílu následujícím (ust. § 80a a násl. NotŘ). Z hlediska systematiky by měla být tato úprava logicky zařazena do oddílu „Osvědčování právně významných skutečností a prohlášení“.

Osvědčování je po sepisování veřejných listin o právních úkonech druhou nejdůležitější činností notáře. Osvědčení právně významných skutečností a prohlášení je veřejnou listinou, přičemž formu pro ten který druh osvědčení stanoví zákon ve zvláštní části. Za osvědčování v rámci výkonu notářství se však považuje jen osvědčování těch skutečností a prohlášení, které jsou právně významné a které mohou sloužit jako podklad pro uplatnění nebo prokázání práva nebo kterými by mohly být způsobeny právní následky. Přestože z ust. § 2 NotŘ tak jak je formulováno výslovně nevyplývá, že se podmínka „právního významu“

¹⁵⁰ Fleischer, J. *Doplnění článku „Pár slov k notářskému zápisu se svolením k vykonatelnosti“ několika větami*. AD NOTAM. Číslo 5/2004, s. 130.

vztahuje nejen na skutečnosti, ale rovněž i na prohlášení, jednoznačně to pak vyplývá z ust. § 72 odst. 1 NotŘ. Není-li tedy prohlášení právně významné, notář musí jeho osvědčení odmítnout v souladu s ust. § 53 NotŘ.¹⁵¹

Při osvědčování skutečností nebo prohlášení notář nepůsobí jako právní rádce a jeho úkolem není ani formulovat nějaký projev vůle. Úkol notáře při osvědčování je ten, že pouze zaznamená v notářském zápisu to, co vnímal svými smysly, resp. co pozoroval – tedy buď skutečnost, která před ním nastala, nebo prohlášení, které před ním bylo učiněno. Notář zde nijak nezasahuje do děje a má vlastně roli svědka, který navíc jen dohlíží na to, zda takový děj není proti právním předpisům. Těžko si dokázat představit situaci, kdy klient právě s vědomím toho, že notář hlídá zákonnost děje před ním probíhajícího, by činil něco, co je proti právu. Tím, že notář jako „svědek“ něco osvědčí (a toto je automaticky presumováno jako v souladu s právními předpisy), předchází sporům stejně jako při sepisování notářských zápisů o právních úkonech.¹⁵²

Osvědčování rozhodnutí právnických osob (ust. § 80a a násl. NotŘ) je v současné době nejvýznamnější a nejfrekventovanější oblastí osvědčování, současně však představuje průlom a naprostou výjimku z hlediska osvědčování ve shora uvedeném smyslu. Tato specifická úprava zásadním způsobem modifikuje osvědčování a v jiných právních řádech se nevyskytuje. Notář zde nevystupuje pouze jako nestranný pozorovatel, ale musí projevit svůj názor na to, zda byly při přijímání příslušného rozhodnutí splněny předepsané formality, a dokonce, zda je obsah takového rozhodnutí v souladu s právními předpisy i zakladatelskými dokumenty právnické osoby.¹⁵³

Z judikatury: k přezkumu notářského zápisu rejstříkovým soudem např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 2. 2008, sp. zn. 7 Cmo 213/2007: Není-li pochybnost o tom, že předkládaná listina je notářským zápisem o rozhodnutí orgánu právnické osoby sepsaná podle ust. § 80a a násl. NotŘ, nemá rejstříkový soud v těchto případech povinnost zkoumat zápis co do obsahu právního úkonu či právní skutečnosti v něm obsažené, vychází bez dalšího z veřejné listiny notáře a zabývá se pouze tím, zda zapisované skutečnosti ze zápisu vyplývají (zda jsou v nich příslušné právní úkony a

¹⁵¹ Srov. ust. § 2 a § 72 odst. 2 až 5 NotŘ. K osvědčování blíže Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 273 – 295.

¹⁵² Špoková, E. *Přehled notářských zápisů v právních zápisech*. AD NOTAM. Číslo 6/2003, s. 127.

¹⁵³ Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 276.

skutečnosti uvedeny a je patrné, že notář se k nim vyjádřil).¹⁵⁴ Úkolem rejstříkového soudu je totiž pouze zhodnotit, zda jsou mu předloženy všechny požadované listiny a zda obsahují všechny rozhodné skutečnosti. V kladném případě a bez existence jakékoli výhrady notáře v notářském zápise má provést příslušný zápis bez dalšího.

Notář provádí zejména tato osvědčení:

- ověření shody opisu nebo kopie s listinou (tzv. vidimace),
- ověření pravosti podpisu (tzv. legalizace),
- o tom, že byla předložena listina a kdy se tak stalo,
- o protestech směnek a jiných listin, které je třeba předložit k uplatnění práva,
- o průběhu valných hromad a schůzí právnických osob,
- o tom, že je někdo naživu,
- o jiných skutkových dějích a stavu věcí (např. průběh slosování)
- o prohlášení,
- výstupů z informačního systému veřejné správy,
- autorizovanou konverzi dokumentů.

Shora uvedený výčet osvědčení je pouze demonstrativní a tak jej pojímá i zákon. Vzhledem k tomu, že život přináší rozmanité situace, není v možnostech zákonodárce, aby na všechny pamatoval a učinil tak uzavřený výčet.

Zákon v případě vidimace a legalizace stanoví, že notář musí připojit ověřovací doložku a to na předložené listině nebo na listině pevně s ní spojené (tj. především tehdy, kdy se ověřovací doložka na listinu nevejde k textu; doložka se pak vyznačí na čistý papír a „přišije se“ k předložené listině). O tom, že byla předložena listina a kdy se tak stalo, toto platí obdobně, ale terminologicky jde o tzv. osvědčovací doložku. Zákon dále stanoví, které skutečnosti notář osvědčuje formou a způsobem stanovenými ve zvláštních předpisech.¹⁵⁵

O ostatních osvědčeních notář sepisuje notářský zápis a tento notářský zápis je nepochybně veřejnou listinou, která poskytuje plný důkaz o tom, že osvědčený děj (skutečnost či prohlášení) proběhl tak, jak je v notářském zápise zachyceno.

¹⁵⁴ Rozhodnutí soudů ČR – část civilní. Soudní rozhledy. Číslo 8/2008, s. 305.

¹⁵⁵ Tj. osvědčení o protestech směnek a jiných listin, které je třeba předložit k uplatnění práva, o provedení úkonů a splnění formalit podle příslušných nařízení EU, výstupů z informačního systému veřejné správy, o splnění podmínek přeshraniční fúze pro účely zápisu přeshraniční fúze do obchodního rejstříku nebo zahraničního obchodního rejstříku.

Pro notářský zápis platí obdobně ustanovení prvního oddílu části šesté notářského řádu (viz výše). Notářský zápis tedy notář sepisuje o:

- *osvědčení o průběhu valných hromad a schůzí právnických osob*

V takovém notářském zápise musí mj. notář uvést místo a dobu konání valné hromady, musí v něm zaznamenat přijatá usnesení a z průběhu valné hromady vše, co má význam pro posouzení řádného postupu jednání. K podpisu notářského zápisu může notář vyzvat předsedu valné hromady a maximálně dvě další zúčastněné osoby. Totožnost účastníků valné hromady notář zjišťovat nemusí.¹⁵⁶

- *osvědčení o tom, že je někdo naživu*

Notářský zápis pořizuje notář i o tom, že je někdo naživu. Nicméně samu tuto skutečnost notář osvědčuje jen v tom případě, že je mu tato osoba osobně známa nebo zjistí-li se její totožnost z platného úředního průkazu či ji potvrdí dva svědci. Notářský zápis musí mj. obsahovat údaj o tom, že notář osobu osobně viděl a den, měsíc, rok a hodinu, kdy k tomu došlo. Při tomto druhu osvědčení musí notář de facto vycházet pouze z vlastního úsudku a ze skutečností, které vnímal svými smysly. Jinými slovy to znamená, že i kdyby sama osoba prohlášovala, že je skutečně onou osobou, nemůže notář z takových prohlášení vycházet.¹⁵⁷

- *osvědčení jiných skutkových dějů*

Notář osvědčuje formou notářského zápisu také různé „jiné“ skutkové děje (např. slosování), jestliže jsou právně významné a za předpokladu, že se odehrály v přítomnosti notáře. Dále notář osvědčuje i skutkové děje a stav věci (např. splnění dluhu či stav nemovitostí apod.), které jsou důležité z hlediska možnosti prokázání určitého nároku v řízení před soudem nebo jiným státním orgánem. Zde se opět takový děj musí udát před notářem, resp. notář se musí přesvědčit o stavu věci. Takový notářský zápis mj. obsahuje místo a dobu děje či zjištění stavu věci. Při osvědčování jiných skutkových dějů, ať už se jedná třeba o slosování, vyhodnocení soutěží nejrůznějšího typu nebo v praxi poměrně časté osvědčování pokusů o rekordy, vždy platí, že má notář zhodnotit právní význam těchto dějů. Notář by měl také posoudit, zda svou přítomností při těchto skutkových dějích (např. může jít o hazard) nenaruší důstojnost notářského stavu.¹⁵⁸

- *osvědčení o prohlášení*

¹⁵⁶ Srov. ust. § 77 NotŘ.

¹⁵⁷ Srov. ust. § 78 NotŘ.

¹⁵⁸ Srov. ust. § 79 NotŘ a blíže Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 316-322.

Konečně formu notářského zápisu má i osvědčení o prohlášení, s nímž mají být spojeny právní účinky. Žadatel může žádat, aby s jeho prohlášením byla seznámena jiná osoba. To pak musí být pojato do notářského zápisu, s kterým notář následně tuto jinou osobu seznámí a učiní o tom záznam v pokračování notářského zápisu. Pokud se notáři nepodaří seznámit jinou osobu s notářským zápisem o prohlášení, zašle této osobě (pouze na žádost žadatele) jeho stejnopis. „V praxi je osvědčování o prohlášení využíváno víceméně jen tehdy, jde-li o prohlášení o skutečnostech, které mají dokazovat vlastnictví k věcem, zejména k nemovitostem, zvláště jde-li o vlastnictví nabyté zhotovením věci nebo vydržením věci. Navíc se ukazuje, že i taková prohlášení je vhodnější učinit jako písemný právní úkon, tedy postupem podle § 63 a násl.“¹⁵⁹

4.9 Listiny o ověření

Ve znění ust. § 6 NotŘ jsou veřejnou listinou kromě notářských zápisů, jejich stejnopisů a výpisů z notářských zápisů také listiny o ověření, jestliže splňují náležitosti stanovené pro ně notářským řádem. Těmito listinami jsou myšleny:

- *legalizační doložka*

Legalizace je činnost, při níž notář ověřuje, že určitá osoba před ním a v jeho přítomnosti vlastnoručně podepsala konkrétní listinu, nebo podpis na ní uznala za vlastní. Nezbytným požadavkem je, aby legalizační doložka byla pořízena bezodkladně po podepsání nebo po uznání podpisu za vlastní. Legalizační doložka má své obsahové náležitosti: číslo podle ověřovací knihy, identifikační údaje o žadateli, údaj o způsobu zjištění totožnosti žadatele, údaj o tom, že osoba listinu podepsala, resp. že podpis na ní uznala za vlastní, místo a datum vyhotovení doložky, podpis ověřujícího (pracovníka notáře) a otisk úředního razítka. Notář nelegalizuje podpis, jestliže nerozumí jazyku listiny a není mu předložen překlad. Logicky notář legalizací podpisu neodpovídá za obsah listiny, protože se samotnou listinou ani nezabývá. Závěrem k legalizaci z díkce zákona vyplývá jedna zajímavost, a to že není možné ověřit jen podpis samotný na čistém papíře

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 323; srov. dále ust. § 80 NotŘ.

bez jakéhokoli textu, neboť by to mohlo vyvolávat spory vyplývající z toho, že tak mohlo dojít k dodatečnému pořizování listiny v textu před podpis.¹⁶⁰

▪ *ověřovací doložka*

Ověřovací doložka je notářskou listinou a v souladu s ust. § 6 NotŘ platí, že není-li splněna některá z předepsaných náležitostí, nejedná se o ověřovací doložku, a tím ani o listinu o ověření, a proto ani o veřejnou listinu. Zákon obsahové náležitosti stanoví v § 73 odst. 1: údaj o ověření toho, že opis doslovně souhlasí s listinou, z níž byl pořízen, údaj o tom, z kolika listů nebo archů se skládá ověřovaná listina i její opis, příp. i údaj o tom, že je opis jen částečný, místo a datum vyhotovení doložky a otisk úředního razítka notáře. Notář musí vyhotovit ověřovací doložku v době, kdy má k dispozici předloženou listinu, tj. originál listiny, nikoli později, byť by ji před tím již viděl. V některých případech nemůže notář vidimaci provést (např. má-li být ověřen opis z občanského průkazu, vojenského průkazu, šeku, směnky nebo jiného cenného papíru apod., překážkou může být dále neznalost jazyka v listině osobou, která vidimaci provádí, pokud není přeložena, či pokud je snížena věrohodnost listiny, jejíž shoda s opisem má být ověřena či pokud se opis doslovně neshoduje s originálem listiny).¹⁶¹ Důležitý je i fakt, že vidimací se nepotvrzuje správnost ani pravdivost obsahu listiny a tudíž za něj notář nemůže odpovídat.¹⁶²

▪ *osvědčovací doložka*

Ust. § 75 NotŘ se věnuje osvědčení o předložení listiny. Notář zde osvědčuje, že mu předložena listina a také kdy se tak stalo. Činí tak tím, že na předložené listině, resp. na listině pevně k ní připojené vyznačí tzv. osvědčovací doložku, která musí obsahovat údaj o dni, měsíci, roku a eventuelně i hodině, kdy byla listina notáři předložena. Údaj o hodině předložení má být vyznačen „případně“. Nikoli tedy obligatorně, na rozdíl od ostatních časových údajů. To vyvolává otázku, jak si ten který „případ“ vykládat. Víceméně je to ponecháno na uvážení notáře. Pravděpodobně se hodina vyznačí tehdy, kdy tento údaj notář vzhledem k povaze listiny uzná za žádoucí. Pokud o to však požádá sám žadatel, mělo by to být pro notáře povinností.

¹⁶⁰ Srov. ust. § 74 NotŘ.

¹⁶¹ Srov. ust. § 73 odst. 2 NotŘ.

¹⁶² Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 296 an.

Z judikatury: k ověření např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 1998, sp. zn. 2 Cdo 721/97: Je-li listina opatřena ověřovací doložkou notáře, která neobsahuje náležitosti předepsané ust. § 74 odst. 2 NotŘ, nelze podpisy na ní uvedené považovat za ověřené ve smyslu ust. § 74 odst. 1 tohoto zákona. Takovou listinou nelze prokázat přechod práva nebo povinnosti podle ust. § 256 odst. 2 OSŘ (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek 1. ročník 1999 č. 4).

4.10 Stejnopisy notářských zápisů a jejich výpisy

Notářskou listinou, a tedy veřejnou listinou ve smyslu ust. § 6 NotŘ, jsou také stejnopisy notářských zápisů a výpisy z notářských zápisů a zákon na ně jako takové klade vysoké formální požadavky.

- *stejnopisy*

„S jistou nadsázkou lze konstatovat, že notářské zápisy – jako základní forma činnosti notáře – se dostávají do oběhu mezi občany jen ve formě stejnopisu notářského zápisu. Samotné notářské zápisy jsou uloženy u notáře ve sbírce notářských zápisů a přístup k nim je značně omezen.“¹⁶³ Zákon v první řadě stanoví podmínky vydávání stejnopisů tak, že značně omezuje okruh osob, jimž mohou být vydávány. Důvodem je samozřejmě potřeba diskretnosti. Stejnopis notářského zápisu lze vydat jen osobě, již se notářský zápis týká, tj. jen účastníku, pokud notářský zápis nestanoví jinak. Jestliže s tím však všichni účastníci souhlasí, lze jej vydat i třetí osobě. Jde-li o notářský zápis o osvědčení, lze jeho stejnopis vydat každému, kdo prokáže právní zájem. Stejnopis notářského zápisu o listině o správě dědictví, musí notář vydat po smrti pořizovatele každému, kdo prokáže právní zájem a úmrtí toho, jehož majetku se listina týká. Zákon dále stanoví i podmínky, za kterých lze vydat tzv. opis notářského zápisu. Ten ale není ve smyslu ust. § 6 NotŘ notářskou listinou a tedy ani veřejnou listinou.¹⁶⁴

Stejnopisům a jejich náležitostem se věnuje ust. § 92 NotŘ. Co vlastně znamená stejnopis? Z uvedeného ustanovení vyplývá, že jde o doslovnou shodu s notářským zápisem, která obsahuje i opisy plných mocí a ostatních příloh notářského zápisu. Doložka o ověření stejnopisu obsahuje 5 základních náležitostí, a sice: údaj o tom, že se stejnopis notářského zápisu doslovně shoduje s originálem, údaj o osobě, které je stejnopis určen, údaj o tom, kdy byl stejnopis

¹⁶³ Tamtéž, s. 383.

¹⁶⁴ Srov. ust. § 91 NotŘ a Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 384-386.

vyhotoven a konečně i podpis notáře a otisk jeho úředního razítka. Zákon nelimituje, kolik stejnopisů lze vydat, ale notář by rozhodně měl mít povědomí o tom, kolik jich vydal, např. by o tom měl mít záznam v příslušném notářském spise.

- *výpisy*

Co se týče tzv. výpisů, které jsou rovněž notářskými a tedy veřejnými listinami, ty lze z jejich podstaty považovat za stejnopisy notářských zápisů, které se týkají jen části notářských zápisů. Zde se při vydávání uplatňují přiměřeně pravidla pro vydávání stejnopisů. S ohledem na jejich významnou důkazní hodnotu je nutné dbát pečlivě na to, aby výpis týkající se jen některých samostatných právních jednání nebo jen některých skutečností, které jsou obsahem notářského zápisu, nezpochybnil jeho skutečný obsah. Jinými slovy by mohlo dojít k vytrhnutí z kontextu notářského zápisu a tím i překroucení jeho pravého smyslu, a tomu je nutné zamezit. Proto musí notář posoudit, zda část, jíž se má výpis týkat, je oddělitelná od zbytku obsahu notářského zápisu.¹⁶⁵

4.11 Notářské zápisy ve vybraných právních předpisech

Povinná forma notářského zápisu je předepsána tam, kde má stát zvláštní zájem na jistotě právních vztahů. Ve srovnání s jinými evropskými zeměmi u nás vyjma práva obchodních společností povinná forma notářského zápisu tak často vyžadována není.

1. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- § 40 odst. 5: Úředního (notářského) zápisu je třeba k písemným právním úkonům osob, které nemohou číst a psát, vyjma případů, kdy se tyto osoby mohou s obsahem úkonu seznámit pomocí speciálních přístrojů a pomůcek nebo si zvolí osobu k tomuto účelu, jsou-li schopny se vlastnoručně podepsat.
- § 143a odst. 1,2 a 3: Manželé mohou notářským zápisem rozšířit nebo zúžit zákonný rozsah společného jmění manželů (dále jen „SJM“), formou notářského zápisu mohou též vyhradit vznik SJM zcela nebo zčásti ke dni zániku manželství anebo uzavřít tzv. předmanželskou smlouvu.
- § 147: Formou notářského zápisu mohou manželé odchýlně upravit správu SJM.
- § 156 odst. 3: Zástavní smlouva musí mít formu notářského zápisu, pokud má být zastavena nemovitá věc, která se nezapisuje do katastru nemovitostí, věci

¹⁶⁵ Srov. ust. § 94 NotŘ.

hromadné, soubory věcí nebo movité věci, k nimž má zástavní právo vzniknout, aniž by byly odevzdány zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě.

▪ § 476 odst. 1: Závěť lze pořídit také ve formě notářského zápisu. Z judikatury např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2120/2009: Projev vůle účastníka o tom, co má být pojato do notářského zápisu o závěti ve smyslu ust. § 65 odst. 1 NotŘ, je splněn i tehdy, když notář zůstaviteli vyloží, co podle předběžné dohody s ním pojal do připravovaného textu závěti a zůstavitel vyjádří s takovým textem souhlas nebo navrhne jeho úpravu.¹⁶⁶

K problematice svědka závěti a výkladu pojmu „osoba nevidomá“ např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004: „Osobou nevidomou“ ve smyslu ust. § 476e ObčZ se rozumí fyzická osoba, jíž zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, popřípadě podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.¹⁶⁷ V tomto případě šlo o to, že daná závěť byla neplatná v celém rozsahu proto, že svědkem byla osoba nevidomá. Svědkyně sporné závěti v konkrétní chvíli měla zrakové postižení, které jí mj. podstatně snižovalo možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž měla svědčit a bylo proto na místě ji hodnotit jako „osobu nevidomou“ ve shora uvedeném smyslu a tudíž ji vyloučit jako nepřipustného svědka závěti.

▪ § 476d odst. 2: Nezletilec starší 15 let může pořídit závěť pouze formou notářského zápisu.

Pokud jde o jednotlivé smluvní typy, není obligatorně předepsána forma notářského zápisu, nicméně velice často se žadatelé na notáře obrací zejména ohledně sepsání darovacích (zpravidla spolu se zřízením věcného břemene užívání), kupních smluv či uznání dluhu.

2. Zákon č. 72/1994 Sb., zákon o vlastnictví bytů, ve znění pozdějších předpisů

▪ § 5 odst. 6: Dohoda vlastníků všech jednotek v domě o tom, že vlastnictví jednotek změní na podílové spoluvlastnictví budovy, musí mít formu notářského zápisu.

¹⁶⁶ Judikatura. AD NOTAM. Číslo 5/2011, s. 28.

¹⁶⁷ Soudní rozhodnutí. AD NOTAM. Číslo 4/2006, s. 135.

- § 5 odst. 7: Výlučný vlastník všech jednotek v domě může formou notářského zápisu prohlásit, že ruší vymezení jednotek v domě a mění vlastnictví jednotek na vlastnictví budovy.
- § 9 odst. 8: Notářský zápis je povinnou formou zápisu o průběhu první schůze shromáždění vlastníků jednotek, na které jsou voleny orgány společenství a schvalovány nebo měněny jeho stanovy a notář musí být na ustavující schůzi přítomen; k tomuto notářskému zápisu se příkládají schválené stanovy společenství (tento zápis se pak příkládá k návrhu na zápis společenství do obchodního rejstříku).

3. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

a) Obecná ustanovení o obchodních společnostech:

- § 57 odst. 1: Forma notářského zápisu se vyžaduje u společenské smlouvy společnosti s ručením omezeným a u zakladatelské smlouvy akciové společnosti.
- § 57 odst. 3: Zakládá-li společnost jediný zakladatel, namísto společenské smlouvy se pořizuje zakladatelská listina, která musí mít formu notářského zápisu.
- § 63: Zákon stanoví, pro které právní úkony týkající se vzniku, změny, zrušení nebo zániku společnosti se vyžaduje forma notářského zápisu; platí, že pokud se pro založení společnosti vyžaduje forma notářského zápisu, vyžaduje se též pro změnu takového zakladatelského dokumentu.

b) Společnost s ručením omezeným:

- § 127 odst. 4: Povinnou formu notářského zápisu musí mít rozhodnutí valné hromady o schvalování stanov, o změně obsahu společenské smlouvy, o zvýšení nebo snížení základního kapitálu nebo o připuštění nepeněžitýho vkladu či o možnosti započtení peněžitý pohledávky vůči společnosti proti pohledávce na splacení vkladu, o schvalování smluv o převodu podniku nebo jeho části, smluv o nájmu podniku nebo jeho části a smluv zřizující zástavní právo k podniku nebo jeho části, a o zrušení společnosti s likvidací.
- § 127 odst. 7: Souhlas s navrhovaným rozhodnutím valné hromady, na které společník nebyl přítomen, může tento společník učinit pouze formou notářského zápisu, pokud se k samotnému rozhodnutí vyžaduje rovněž notářský zápis (viz výše uvedené případy).
- § 129 odst. 1: Společník se může vzdát práva na včasné svolání valné hromady prohlášením, které musí být obsaženo v zápisu z valné hromady, popř.

v notářském zápisu o rozhodnutí valné hromady, jinak musí mít formu notářského zápisu.

- § 130 odst. 2: Rozhodnutí mimo valnou hromadu může být přijato pouze tehdy, jestliže souhlasný projev vůle s návrhem usnesení bude mít formu notářského zápisu (to platí tehdy, vyžaduje-li se o rozhodnutí valné hromady forma notářského zápisu); do tohoto notářského zápisu musí být pojat i obsah příslušného usnesení.
- § 132 odst. 1: Tam, kde působnost valné hromady vykonává jediný společník, musí mít jeho rozhodnutí formu notářského zápisu v případech, kdy se o rozhodnutí valné hromady povinně pořizuje notářský zápis.
- § 132 odst. 3: Formou notářského zápisu může být pořízena smlouva mezi jediným společníkem jednajícím jménem společnosti a společnostmi.
- § 141 odst. 1: Formu notářského zápisu vyžaduje zákon u rozhodnutí valné hromady o vyloučení společníka, který je v prodlení se splacením vkladu a o převodu jeho obchodního podílu na jiného společníka nebo třetí osobu, dále o souhlasu s převodem obchodního podílu na jiného společníka nebo třetí osobu, o souhlasu s rozdělením obchodního podílu a o uložení povinností společníků přispět na vytvoření vlastního kapitálu příplatkem mimo základní kapitál.
- § 141 odst. 3: Obsahem notářského zápisu o rozhodnutí valné hromady, jímž se schvaluje změna společenské smlouvy, musí být schválený text takové změny a musí být jmenovitě uvedeni společníci, kteří pro ni hlasovali.
- § 143 odst. 2: Prohlášení společníka na valné hromadě o vzdání se přednostního práva k účasti na zvýšení kapitálu se musí uvést v notářském zápisu o rozhodnutí valné hromady.
- § 152 odst. 1: Pokud podle společenské smlouvy nenáleží rozhodnutí o zrušení společnosti do působnosti valné hromady, zrušuje se společnost dohodou všech společníků, která má obligatorně formu notářského zápisu.

c) Akciová společnost:

- § 171 odst. 5: O průběhu ustavující valné hromady a.s. se pořizuje notářský zápis, jehož přílohou je seznam upisovatelů, který obsahuje též jmenovitou hodnotu akcií upsaných každým z nich, jakož i výši splacené části emisního kursu a seznam zvolených členů, a dále se notářský zápis pořizuje o rozhodnutí ustavující valné hromady o schválení stanov a jeho obsahem je též schválený text stanov.

- § 186 odst. 6: Formu notářského zápisu musí mít rozhodnutí valné hromady o změně stanov (výjimky stanoví zákon), o zvýšení či snížení základního kapitálu nebo o pověření představenstva podle § 210 či o možnosti započtení peněžité pohledávky vůči společnosti proti pohledávce na splacení emisního kursu, o snížení základního kapitálu a o vydání dluhopisů podle § 160 a dále o schvalování smlouvy, na jejímž základě dochází k převodu podniku nebo jeho části, smlouvy o nájmu podniku nebo jeho části a smlouvy zřizující zástavní právo k podniku nebo jeho části. Notářský zápis se též vyžaduje u rozhodnutí valné hromady o změně druhu nebo formy akcií, o změně práv spojených s určitým druhem akcií, o omezení převoditelnosti akcií na jméno a o vyřazení akcií z obchodování na evropském regulovaném trhu nebo zahraničním trhu obdobněm regulovanému trhu, dále o vyloučení nebo o omezení přednostního práva na získání vyměnitelných a prioritních dluhopisů, o vyloučení nebo o omezení přednostního práva na upisování nových akcií, o schválení ovládací smlouvy, o schválení smlouvy o převodu zisku a jejich změny, o zvýšení základního kapitálu nepeněžítými vklady a o spojení akcií.
- § 190 odst. 1: Rozhodnutí jediného společníka, který vykonává působnost valné hromady, musí mít formu notářského zápisu v těch případech, kdy se o rozhodnutí valné hromady pořizuje notářský zápis.
- § 190 odst. 3: Formu notářského zápisu může mít smlouva uzavřená mezi společností a jediným akcionářem této společnosti, pokud tento akcionář jedná rovněž jménem společnosti.
- § 190d: Notářský zápis musí být pořízen o rozhodnutí valné hromady, jímž se schvaluje ovládací smlouva nebo smlouva o převodu zisku.
- § 205 odst. 2: Dohoda akcionářů o rozsahu jejich účasti na zvýšení základního kapitálu nahrazuje listinu upisovatelů a musí být pořízena ve formě notářského zápisu.
- § 210 odst. 2: O rozhodnutí představenstva o zvýšení základního kapitálu musí být pořízen notářský zápis.
- § 213b odst. 3: Notářským zápisem musí být osvědčen průběh a výsledky losování (za účelem snížení základního kapitálu) s uvedením čísel vylosovaných akcií.

d) Družstvo:

- § 224 odst. 6: Notářským zápisem musí být osvědčen průběh ustavující schůze družstva; jeho přílohou je seznam členů a výše jednotlivých členských vkladů, k nimž se zavázali. Notářský zápis se pořizuje též o rozhodnutí o schválení stanov a samotný zápis musí obsahovat schválený text stanov.
- § 241 odst. 4: Notářský zápis se vyžaduje u rozhodnutí členské schůze o změně stanov a musí obsahovat schválený text této změny.
- § 254 odst. 3: Notářský zápis se pořizuje u rozhodnutí členské schůze o zrušení družstva.

4. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

- § 78a: Zde je stanoveno, že důkaz může být zajištěn mj. také notářským nebo exekutorským zápisem o skutkovém ději nebo o stavu věci, jestliže se skutkový děj odehrál v přítomnosti notáře nebo soudního exekutora či notář nebo soudní exekutor osvědčil stav věci.
- § 274 písm. e): Ustanovení OSŘ se použijí též na výkon notářských a exekutorských zápisů se svolením k vykonatelnosti.
- § 343 odst. 3: Notářským zápisem může být při výkonu rozhodnutí prokázáno, že bytová náhrada, popř. přístřeší byla zajištěna a že odpovídá vykonávanému rozhodnutí.

Dále bychom povinnou formu notářského zápisu mohli najít např. v příslušných ustanoveních předpisů upravujících obecně prospěšné společnosti, nadace, svazy církví a náboženských společností, katastr nemovitostí, veřejné dražby atd. a v řadě dalších předpisů.

4.12 Uložení notářských zápisů

Pečlivé uchovávání notářských zápisů je vzhledem k jejich účelu a významu jednoznačně nezbytné. Na to pamatuje i zákon, konkrétně ust. § 71, kde je jasně a zcela jednoznačně stanoveno, že notářské zápisy musí být neprodleně po sepsání uloženy v kanceláři notáře pod uzávěrou. Z dikce zákona je zřejmé, že není možné archivovat zápisy někde „jinde“, tedy mimo kancelář. Důvodem je, aby měl notář své „NZ“ kdykoli k dispozici k nahlédnutí (např. je-li dotázán ohledně obsahu závěti (kterou sepsal jako „NZ“) osoby, po níž se vede dědické řízení u jiného notáře. Poněkud nepochopitelně je ukládání notářských zápisů upraveno ještě v ust. § 102 NotŘ. Zde je pro doplnění jako specifikum uvedeno,

že k tomuto účelu musí mít notář v kanceláři kovovou skříň, kterou je navíc možné uzamknout. Obě ustanovení vyzdvihují jedinečnost těchto listin a potřebu jejich ochrany (např. před požárem), ovšem z estetického, resp. typicky ženského pohledu taková „plechová“ skříň v kanceláři příliš parády neudělá.

4.13 Několik slov k elektronizaci notářství

V současné době notáři stále častěji vstupují do styku s fenoménem elektronizace a aktivně se podílejí na jeho utváření. K 1. lednu 2000 spustila notářská komora tzv. Centrální informační systém (CIS), jehož cílem je poskytnout notářům a jednotlivým komorám a popř. i jiným subjektům, informace ze souboru dat jednotlivých aplikací (viz dále), zajistit vzájemnou komunikaci, evidenci a rovněž kontrolu činnosti notářů. CIS je spravován Notářskou komorou České republiky a každý notář jej navštěvuje přihlášením přes heslo díky svému certifikátu uloženému na USB, který obdržel od komory. Tím je přísně chráněn vstup do CISu. Jednotlivými aplikacemi týkajícími se činnosti notáře jsou:

- *aplikace úschovy* (zde je notář povinen oznámit elektronicky do CISu připsání peněz na účet notářské úschovy),
- *Centrální evidence závětí (CEZ)* - notář, který sepíše závěť, popř. přijme závěť do úschovy či sepíše listinu o správě dědictví, má povinnost zaevidovat tuto listinu do CEZu,
- *Rejstřík zástav (RZ)* - zástavní právo k nemovitým věcem, které se nezapisují do KN, věcem hromadným, souborům věcí a movitým věcem, nejsou-li odevzdány věřiteli, vznikne jen tehdy, má-li zástavní smlouva formu notářského zápisu a zástavní právo je zapsáno do RZ, a
- *Centrální evidence manželských smluv (CEMS)* – smlouvy o rozšíření nebo zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů a smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství, u kterých ObčZ předepisuje povinnou formu notářského zápisu.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Marcel, J., Holík, L. *Vývoj elektronizace notářství*. AD NOTAM. Číslo 4/2009, s. 131 an.

5. Veřejnoprávní ochrana poskytovaná veřejné listině

Veřejná listina tak, jak jsme ji vymezili ve smyslu občanského soudního řádu, je odlišně definována v trestních předpisech. Trestní zákoník ve svých výkladových ustanoveních chápe veřejnou listinu jako dokument, který vydal v mezích své pravomoci soud, jiný orgán veřejné moci nebo jiný subjekt k tomu pověřený a který potvrzuje, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu nebo jiného subjektu, který listinu vydal, anebo osvědčuje určitou právně významnou skutečnost. Veřejnou listinou je také listina takto označená zvláštním právním předpisem. Trestní zákoník tedy na rozdíl od vymezení veřejné listiny v občanském soudním řádu považuje za veřejné listiny jak listiny, které jsou prohlášeny za veřejné zvláštními zákony, tak listiny vydané českými soudy nebo jinými orgány státní správy v mezích jejich pravomoci.¹⁶⁹ Veřejnou listinou je např. občanský průkaz, cestovní pas, řidičský průkaz, vysokoškolský diplom, rodný list, výpis a opis z různých evidencí vedených orgány veřejné moci apod. Trestní zákoník poskytuje veřejným listinám v souladu s ust. § 348 TrZ ochranu před paděláním a pozměněním, a to mj. i cizozemským veřejným listinám a veřejným listinám vydaným orgánem mezinárodní organizace, pokud taková veřejná listina má účinky na našem území podle mezinárodní smlouvy. Předmětem ochrany je zejména zájem na řádném a zákonném chodu státního aparátu a důvěra v pravost a pravdivost veřejných listin.¹⁷⁰

Co je vlastně falzum? I. Hlaváček jej definuje jako písemnost či zápis, který se vydává za něco jiného, než ve skutečnosti je. Dodává, že velký význam historický měla stará falza.¹⁷¹ Falšování listin bylo nešvarem již v dějinách a nezdá se, že dokonalá falza byla přijata jako nezvratná fakta. Už o Rožmbercích je chronicky známo, že majetkové hodnoty a různá privilegia, které vlastnili, získali falzifikací listin. Konkrétně měl takové podvodné kroky na svědomí Oldřich II. z Rožmberka, který dal ve čtyřicátých letech 14. století vyhotovit celou řadu takových dokumentů (dodnes se jich zachovalo bezmála třicet). Historicky podloženým přesně datovaným falzem je falzum z roku 1360, jímž byla potvrzena nedělitelnost rožmberského dominia. Oldřichovy listinné podvrhy patřily k těm, jimž byla dána veřejná víra, a to na dlouhá léta, protože

¹⁶⁹ Srov. ust. § 131 TrZ (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) a ust. § 134 OSŘ (ten ovšem pro oba typy veřejných listin stanoví stejný režim).

¹⁷⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 2972.

¹⁷¹ Hlaváček, I., Kašpar, J., Nový R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha, 2002, s. 199.

působily tak důvěryhodně, že byly na sklonku 15. století zaneseny do zemských desek. Jejich tvrzení obstála až do vymření rodu. Dlužno ovšem dodat, že Rožmberkové nebyli zdaleka jediným šlechtickým rodem, který tíhnul k takovým praktikám.¹⁷²

Dále např. „v procesu, konaném v Liptově, byl za tuto nekalou činnost odsouzen Ján Literát z Mladočian, který vyhotovil celou řadu falešných listin. Ján Literát byl v r. 1390 upálen. O obavách z odsouzení svědčí i případ z šedesátých let 14. století. Notář Držko z Plešnic si vyžádal z pražské arcibiskupské kanceláře písemné osvědčení o nepravdivosti pomluvy, že zfalšoval jakousi listinu.“¹⁷³

Trestný čin padělání a pozměnění listiny spočívá v padělání nebo podstatné změně obsahu listiny s cílem užít ji jako pravou nebo její užití jako pravé. Trestným jednáním je rovněž padělanou nebo pozměněnou listinu opatřit nebo přechovávat v úmyslu, aby jí bylo užito jako pravé, a dále příprava spočívající ve vyrobení, nabídnutí, prodeji, zprostředkování nebo jiném zpřístupnění jakéhokoli nástroje, který slouží k padělání nebo pozměnění veřejné listiny.

Paděláním je úplné vyhotovení nové falešné listiny, která má budít zdání pravé listiny, listiny vydané příslušným orgánem v mezích jeho pravomoci. Na úrovni padělku přitom nezáleží, ale předpokladem je to, že listina musí být způsobilá vyvolat klamavý dojem o své pravosti. Není důležité ani to, zda obsah nepravé listiny odpovídá skutečnosti. Pokud by například notář osvědčil nepravdivé skutečnosti nebo prohlášení, takové jednání by naplňovalo znaky trestného činu „zneužití pravomoci úřední osoby“ (ust. § 329 TrZ) a eventuálně i „poškození cizích práv“ (ust. § 181 TrZ). Podstatnou změnu obsahu listiny pak může představovat například změna údajů o skutečnostech, které pravá listina osvědčuje, nebo změna orgánu, který listinu vydal. Změna může být realizována typicky vymazáním, přepsáním, připsáním údajů, oddělením části listiny apod.¹⁷⁴

Závěrem lze konstatovat, že stejně jako lidé běžně zabezpečují svoje byty, domy či auta, je možné učinit totéž s důležitými písemnostmi a předejít tak jejich pozměnění či padělání. V současné době existuje ochranný prvek pro tištěné písemnosti, tzv. „NeTS“, na jehož vyvinutí spolupracoval Kriministický ústav

¹⁷² Doležalová, J. *Děti pětileté růže*. Praha: Regia, 2002, s. 268.

¹⁷³ Balík, S. *Střípky z historie 6*. AD NOTAM. Číslo 5/2009, s. 189.

¹⁷⁴ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 455.

Praha, protože má pochopitelně značné zkušenosti co do odhalování padělků různých druhů a identifikace různých druhů ochranných prvků. Podle statistik je nejčastějším způsobem padělání listiny, a potažmo jakékoli tiskoviny její pouhé okopírování. Uvedený ochranný prvek neumožňuje nerozpoznatelné zkopírování listiny, protože ta po zkopírování změní svoje optické vlastnosti. Tímto způsobem je tedy možné listiny zabezpečit proti padělání zkopírováním.¹⁷⁵ V obdobném (technickém) duchu je ochrana před paděláním či pozměněním listin zřejmě teprve na začátcích.

Z judikatury např. R 17/1998: Plná moc udělená mezi občany sama o sobě není veřejnou listinou ve smyslu ust. § 131 TrZ, a to ani tehdy, byly-li podpisy na příslušné listině ověřeny notářem podle ust. § 72 odst. 1 písm. b) NotŘ. Veřejnou listinou ve smyslu ust. § 131 TrZ je plná moc jedině tehdy, byla-li pořízena formou notářského zápisu o právním úkonu podle ust. § 62 odst. 1 a násl. NotŘ, a to se zřetelem k ust. § 2 a § 6 tohoto zákona.¹⁷⁶ V posuzovaném případě šlo o jistou plnou moc k určitým úkonům, v jejímž případě však nemohlo jít o veřejnou listinu, neboť ji nevydal v rámci své pravomoci žádný orgán veřejné moci, přičemž charakter veřejné listiny plná moc nezískala ani tím, že podpisy osob na ní uvedené byly ověřeny notářem. Notář provedením legalizace neodpovídá za obsah listiny a s provedením legalizace notářem není spojen účinek, že by listina, na které se podpisy nacházejí, získala povahu veřejné listiny.

¹⁷⁵ Herman, D. *Jak ochránit smlouvy a tištěné produkty před paděláním?* BULLETIN ADVOKACIE. Číslo 1-2/2012, s. 88.

¹⁷⁶ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 2978.

6. Závěr

Podstatou této práce bylo ukázat, co je původním a pravým posláním notářství a potažmo i výhody, které v právním životě přináší veřejná listina. Ke splnění tohoto úkolu bylo nezbytné zabývat se historickým vývojem jak veřejné listiny, tak notářství. Již v nejstarších dobách existovala písařská profese a z ní se postupně vyvinula instituce notářství, která trvá dodnes. Je, a vždy byla pro lidstvo natolik potřebná, že nikdy nebyla zrušena, byť snahy o to byly evidentní. Přestože prošla mnoha úpravami a musela strpět řadu omezení, zachovala si svoji existenci tím, že prokázala svoji nezbytnost a oprávněnost ve společnosti.

Význam veřejné listiny lze shrnout tak, že díky své vlastnosti - veřejné víře se presumuje nejen pravost listiny, ale i správnost jejího obsahu, a je s ní proto spojena právní jistota. V situaci, kdy je třeba opřít se o veřejnou listinu, tzn. v řízení před soudem, ji soud vezme v potaz jako důkaz, ale nikterak se nezabývá její pravostí či obsahem. Jinými slovy - veřejná listina má vyšší důkazní sílu než soukromá listina. Na druhou stranu ani veřejná listina není nedotknutelná a tak ji lze s trochou kuráže napadnout jak co do jejího obsahu, tak do její autentičnosti. To je pochopitelně možné jen za předpokladu, že budou soudu nabídnuty takové důkazy, které k tomuto účelu obstojí. V případě soukromé listiny naopak nese důkazní břemeno ten, v jehož prospěch listina svědčí, pokud je její pravdivost protistranou napadena.

Veřejná listina je tedy jakási služba či komfort, který stát poskytuje svým občanům a zvyšuje tím jejich důvěru v právo. To by ostatně mělo být i v jeho zájmu. Tato služba se k občanům dostává prostřednictvím institucí, které stát k tomuto pověřil a které jsou díky své váženosti a obecné důvěře v nestrannost a odbornost veřejností respektovány. Takovou institucí je notářství. Zde je na místě opět zdůraznit, že sepisovat listiny a zabraňovat tak eventuálním sporům je posláním notářství již několik set let a k tomuto účelu také instituce vznikla. V životě mohou nastat situace, kdy se s notářem setkáme chtě nechtě. Tak je tomu zejména při vyřizování dědictví anebo tehdy, stanoví-li tak nějaký právní předpis. V mnoha případech však lidé notáře vyhledávají dobrovolně z důvodu potřeby konkrétní právní služby, kterou může představovat typicky sepsání listiny.

Často laická veřejnost tápe nebo neví, zda v konkrétní věci navštívit notáře nebo advokáta. To je podle mého názoru dáno nedůsledným vymezením funkcí mezi právníckými profesemi a obdobností i mnohostí služeb, které poskytují.

Často tak vzniká otázka, proč k sepsání např. darovací či kupní smlouvy navštívit notáře namísto advokáta. Důvod je jeden, a to veřejná listina, nikoli kvalita. Samozřejmě i advokát dovede napsat právně perfektní a kvalitní smlouvu, která je méně nákladná. Nicméně je třeba si uvědomit jistý rozdíl mezi právní službou a právní pomocí. Úkolem advokát je poskytovat právní pomoc. Advokát poskytuje právní rady a inkasuje za to peníze. Především ale hájí zájmy svých klientů a těžiště jeho práce je před soudem, nikoli v kanceláři. Sepisování smluv je doplňkovou službou, kterou na žádost advokát poskytne, stejně tak, jako je u notáře doplňkovou službou např. učinit na žádost výpis z obchodního rejstříku. Sepisování listin je pak hlavním úkolem notáře a tak je tomu i v jiných zemích s latinským notářstvím. Při této činnosti je notář nestranný a to bez ohledu na to, kdo úkon iniciuje či kdo za něj zaplatí. Advokát by tento požadavek s ohledem na principy advokacie jen těžko splňoval. Mnoho lidí spoléhá na to, že se nemohou ocitnout v soudním sporu a tak zkrátka nepovažuje za nezbytné zaplatit si za notářský zápis. Notář je ovšem na listinnou agendu specializován a ten, kdo má nějakou předchozí zkušenost či chce mít určitou jistotu, že má v ruce veřejnou listinu, o kterou se může v případě potřeby opřít, pro tuto službu notáře vyhledá. Občan by měl být v právním životě obezřetnější a myslet více na možná rizika.

Závěrem lze dodat, že jde samozřejmě o zcela subjektivní pohled a rozhodně není jeho smyslem povyšovat notářství nad advokacii, protože jak bylo naznačeno, i advokacie má své poslání a to vyvěrá především z její minulosti, obdobně jako je tomu u notářství. S ohledem na výše uvedené by při úvahách de lege ferenda měl zákonodárce jasně stanovit a rozdělit kompetence notářů a advokátů, protože při stávající nedůsledné úpravě je notář jakýmsi hybridem mezi soudcem a advokátem, což mi připadá z hlediska jeho specifického postavení vyvěrajícího z historie a dlouhodobé tradice poněkud zanedbané.

Resumé

In the first part of my diploma thesis there is specified term of public deed, its characteristic and difference in compare with private deed. It is necessary to take into account helping historical science (diplomacy and paleography). Integration of public deeds is mentioned in our legal order too. Then I showed up connection between public deed and notary's office as an „extended hand of state“. I was engaged in the most important notary's characteristics – independence, impartiality, principle *numerus clausus*.

Next chapter describes development of notary's office from the original clerks to public notary's office. This period was influenced by reception of Roman law at universities in the north Italy. Extension of Latin notary's office to European countries is mentioned too. I also described development of notary's office in Bohemia until Hussite wars. Institution of notary's office was accepted in its original form because the power of Czech kings stretched nearly to Italy. My attention is devoted to the legal adjustment of notary's office during Charles IV. rule and to some important persons connected with notary's office before Hussite's period.

Then I mentioned Joseph's order from 1781 which limited notary's competence regarding listing of deeds, because there was only „protest from bill of exchange“ as a public deed. From this time it was possible to list only notice of dishonour. It is followed up by development of Austrian legal adjustment of notary's office which was valid also in Bohemia and by the first Czechoslovak legal adjustment. There is summary of development notary's office in Slovakia. At the end there is described development of notary's office during the communism period.

In today's legal regulations is defined notary's varied activity. I mentioned all basic terms connected with profession of a notary. Then I characterized notary activity in process of drafting public deeds and I defined which notarial deeds are public deeds as well. I tried to intercept public notary's records in selected laws, too.

The last part of my diploma thesis is targeted to criminal law protection provided to public deeds as the falsification of letters has roots in our history.

Seznam použité literatury

➤ Knižní publikace:

- Pešek, J., Ledvinka, V. Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993. Praha: Scriptorium, 1996, ISBN 80-902151-1-4.
- Bílek, P., Fiala, R., Jindřich, M., Wawerka, K. a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-181-9.
- Brázda, J., Bébr, R., Šimek, P. *Notářství - jeho vývoj, organizace a pravomoc: Srovnávací studie*. Praha: Academia, 1976.
- Doležalová, J. *Děti pětileté růže*. Praha: Regia, 2002, ISBN 978-80-8636-723-1.
- Hlaváček, I., Kašpar, J., Nový R. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha, 2002, ISBN 80-7319-004-4.
- Pocta Petru Trösterovi k 70. narozeninám. Praha: ASPI, 2009, ISBN 978-80-7357-418-5.
- Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0.
- Nuhlíček, J., Hlaváček, I., Marková, M. *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. Praha: Notářská komora ČR, Scriptorium, 2011, ISBN 978-80-87271-41-4.
- Schelleová, I., Schelle, K. *Právní úprava notářství: historie a současnost*. Brno: PF MU v Brně, 1995, ISBN 80-210-1157-2.
- Schelleová, I., Stavínohová, J. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. I. díl. Brno: Doplněk, 1993, ISBN 80-85765-15-2.
- Skřejpek, M. *Právní stav a právní profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, ISBN 978-80-903609-9-0.
- Stejskal, J. *Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých: historicko-právní studie*. S.l. : Nákladem vlastním, 1930.
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3.
- Šediva, V. *Notářství podle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec*. Turnov, 1894.

➤ Časopisy

- Balík, S. *Střípky z historie 2*. AD NOTAM. Číslo 1/2009.
- Balík, S. *Střípky z historie 6*. AD NOTAM. Číslo 5/2009.
- Čulík, J. *O notářství*. AD NOTAM. Číslo 5/1997 (převzato ze sborníku Naše české právo vydaného roku 1928 k 60. výročí založení spolku Všehrad).
- Fleischer, J. *Doplnění článku „Pár slov k notářskému zápisu se svolením k vykonatelnosti“ několika větami*. AD NOTAM. Číslo 5/2004.
- Foukal, M. *Notáři bilancují po pěti letech*. AD NOTAM. Číslo 1/1998.
- Hanuš, Š. *Jak Moravští notáři zachraňovali instituci notářství*. AD NOTAM. Číslo 1/1995.

- Herman, D. *Jak ochránit smlouvy a tištěné produkty před paděláním?* BULLETIN ADVOKACIE. Číslo 1-2/2012.
- Jinřich, M. *Veřejné listiny – stěžejní úloha notářství.* AD NOTAM. Číslo 1/2010.
- Jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v České republice. AD NOTAM. 2003.
- Judikatura. AD NOTAM. Číslo 5/2011.
- Korbel, F., Prudíková, D., Svěženová, L., Letková, R. *Změny ve výkonu notářství po 1. červenci 2009.* AD NOTAM. Číslo 4/2009.
- Kouba, V. *Může být notář strážcem zákonnosti?* AD NOTAM. Číslo 3/2001.
- Kouba, V. *České notářství vždy odráželo svoji dobu.* AD NOTAM. Číslo 5/2004.
- Marcel, J., Holík, L. *Vývoj elektronizace notářství.* AD NOTAM. Číslo 4/2009.
- Rozhodnutí soudů ČR – část civilní. SOUDNÍ ROZHLEDY. Číslo 8/2008.
- Schelle, K., Schelleová, I. *Kapitola z dějin notářství.* AD NOTAM. Číslo 5/2003.
- Skřejpek, M. *Notáři a notářství v antickém Římě II.* AD NOTAM. Číslo 1/2010.
- Soudní rozhodnutí. AD NOTAM. Číslo 4/2006.
- Špoková, E. *Přehled notářských zápisů v právních předpisech.* AD NOTAM. Číslo 6/2003.
- Tlášková, Š. *Proč mají notáři a notářské zápisy v dnešní době stále smysl.* AD NOTAM. Číslo 1/2009.
- Wawerka, K. *Nestrannost a nezávislost notáře, numerus clausus a územní organizace notářství.* AD NOTAM. Číslo 4/2003.
- *Za JUDr. Jiřím Brázdou,* AD NOTAM. Číslo 6/2000.

➤ **Články:**

- Mikl, M. *Vývoj inštitúcie notárstva na Slovensku. Notárska komora Slovenskej republiky, 1999* (článek dostupný na webových stránkách www.notar.eu.sk).
- Uhrová, E. *První česká notářka – Anděla Kozáková-Jírová.* Časopis KRÁSNÁ PANÍ. Číslo 5/2007 (článek dostupný na webových stránkách <http://www.rovnesance.cz/rovnesance/projekt-rovnost-sanci-a-media/uverejnene-clanky/item-283-krasna-pani-c-05-07-prvni-ceska-notarka-andela-kozakova-jirova>).

➤ **Právní předpisy:**

- Císařský patent z č. 366/1850 ř. z., který zavedl notářský řád.
- Císařský patent č. 93/1855 ř. z., kterým byl zaveden nový notářský řád.
- Zákon č. 75/1871 ř. z., notářský řád.
- Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství.
- Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství.
- Zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státního notářství.
- Zákon č. 26/1957 Sb. o notářských poplatcích.
- Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 24/1964 Sb., o notářských poplatcích.

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).
- Zákon č. 72/1994 Sb., zákon o vlastnictví bytů, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 177/1996 Sb., o odměňování advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., ve znění po novele č. 64/2012.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 196/2001, o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví (notářský tarif).
- Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění občanský soudní řád (tzv. souhrnná novela).
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

➤ **Slovník:**

- Ohérová, J., Svoboda, M., Kalina, M., Bočánková, M. *Česko-anglický právní slovník*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Lindě Praha, a.s., 2005, ISBN 80-2701-536-2.